

Návrh opatrení v oblasti poľovníckeho hospodárenia pre zlepšenie životných podmienok hlucháňa hôrneho v CHVÚ Muránska planina - Stolica

Analýza vypracovaná v rámci Projektu LIFE IP Úloha siete Natura 2000 a manažment vybraných prioritných biotopov v integrovanej ochrane Slovenskej Republiky (LIFE IP NATURA 2000 SVK)

Kód projektu: LIFE19 IPE/SK/000003

Aktivita C 5.3: Integrovaná ochrana prírody a krajiny

Autor: Ing. Jozef Bučko, PhD.

Riešiteľský kolektív: Ing. Tomáš Il'ko, Mgr. Barbara Immerová, Mgr. Milan Janák, Ing. Milan Hunčaga, PhD., Ing. Branislav Tám

2024

Obsah		
	Úvod	2
1	Základné údaje	3
1.1	Chránené vtáčie územie Muránska planina - Stolica	3
1.2	Poľovnícke obhospodarovanie v CHVÚ	3
1.3	Prírodné podmienky a nároky hlucháňa hôrneho na životný priestor	4
1.4	Charakteristika lesných a poľnohospodárskych pozemkov	5
1.5	Prekryt s národnou a európskou sústavou chránených území	6
1.6	Nároky hlucháňa hôrneho na životný priestor a hlavné príčiny ohrozenia druhu	6
2	Zhodnotenie vývoja biotopu a ukazovateľov poľovníckeho hospodárenia	7
2.1	Vývoj stavov hlucháňa hôrneho a jeho životného priestoru v posledných desaťročiach	7
2.2	Vývoj početnosti ostatných druhov s možným vplyvom na početnosť hlucháňa hôrneho	8
2.3	Identifikácia problémových faktorov a ich možných negatívnych dopadov na udržanie hlucháňa hôrneho	9
3	Návrh úprav poľovníckeho manažmentu s ohľadom na nároky hlucháňa hôrneho	21
3.1	Manažment diviačej zveri	21
3.2	Manažment mezopredátorov - liška hrdzavá, kuna lesná, kuna skalná, tchor tmavý a jazvec lesný	22
3.3	Manažment chránených druhov živočíchov	22
3.4	Zhrnutie hlavných zásad v rámci poľovníckeho manažmentu	23
4	Záver	24
5	Zoznam skratiek	25
6	Prílohy	26
7	Použitá literatúra	29

Úvod

Predkladaná analýza návrhu opatrení v oblasti poľovníckeho hospodárenia pre zlepšenie životných podmienok hlucháňa hôrneho v Chránenom vtáčom území Muránska planina-Stolica (ďalej aj CHVÚ Muránska planina-Stolica) je realizovaná v rámci Projektu LIFE IP Úloha siete Natura 2000 a manažmentu vybraných prioritných biotopov v integrovanej ochrane Slovenskej Republiky (LIFE IP NATURA 2000 SVK). Analýza rieši možné nastavenie súčasných prístupov poľovníckeho hospodárenia v záujmovom území CHVÚ Muránska planina-Stolica tak, aby boli v súlade so zámerom aktívnej podpory ohrozeného hlucháňa hôrneho.

V analýze sa zameriavame na zhodnotenie súčasného stavu a manažmentu vybraných druhov poľovnej zveri, ktoré môžu mať na prežívanie hlucháňa vplyv. Tiež prehodnocujeme prístup k obhospodarovaniu základných druhov raticovej zveri (jelenia, srnčia a diviacia), ako aj prístup k manažmentu predátorov hlucháňa. Z pohľadu možností aktívnej ochrany hlucháňa hôrneho, môžeme v rámci súčasného nastavenia legislatívy naďalej zasahovať najmä do početnosti bežnejších druhov ako líšky, kuny, tchory tmavé, jazvece, sojky či vrany, pričom vplyv na manažment populácie hlucháňa, ako na zemi hniezdiaceho druhu, môže mať napríklad aj zvýšená početnosť iných predátorov, ktoré sú chránenými druhmi v zmysle zákona o ochrane prírody a krajiny. Práve preto sa v predkladaných návrhoch diskutujeme aj možnosti a potrebu nastavenia manažmentu niektorých chránených druhov.

Moderný poľovnícky manažment by mal byť jednoznačne súčasťou aktívneho a premysleného obhospodarovania populácií voľne žijúcich živočíchov a jedným z hlavných nástrojov pri udržiavaní dlhodobej rovnováhy v zastúpení jednotlivých druhov v súčasnej viac či menej urbanizovanej krajine. Odborne erudovaný a v praxi správne vykonávaný poľovnícky manažment je preto aj v dnešnej modernej dobe efektívnym nástrojom aktívnej ochrany prírody. Aj preto by sa užívatelia poľovných revírov s výskytom hlucháňa mali snažiť zladiť svoj prístup k obhospodarovaniu zveri a poľovných revírov s nárokmi tohto ohrozeného zástupcu avifauny, prípadne s potrebami vyplývajúcimi z aktuálneho vývoja populácií ostatných živočíšnych druhov, ktoré môžu na prežívanie hlucháňa nejakým spôsobom vplyvať. Príklady dobrej praxe pri dosahovaní tohto cieľa existujú vo viacerých krajinách (ako napr. Švédsko, Fínsko a Rumunsko), kde sú stále dostatočne životaschopné populácie hlucháňa. Základným predpokladom pre ich realizáciu je dostatok hodnoverných údajov a rešpektovanie oprávnených záujmov a názorov všetkých zainteresovaných strán pri nastavovaní poľovníckeho manažmentu.

1 Základné údaje

1.1 Chránené vtáčie územie Muránska planina-Stolica

Celková rozloha CHVÚ Muránska planina-Stolica stanovená vyhláškou je 25 796,46 ha. V súčasnosti je predmetom ochrany v CHVÚ Muránska planina Stolica 19 vtáčích druhov. Pre ochranu týchto druhov boli na základe vedeckých dát a odporúčaní expertov navrhnuté zásady opatrení. Mnohé z týchto opatrení sú síce podobné, avšak na druhej strane sa viaceré opatrenia vzájomne vylučujú. Aj druhy, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ, sa nevyskytujú rozptýlene po celom území, ale väčšinou vo väzbe na konkrétny biotop, štruktúru krajiny alebo lokalitu. Preto bolo CHVÚ Muránska planina-Stolica v návrhu dokumentu Program starostlivosti o Národný park Muránska planina a jeho ochranné pásmo, chránený areál Stolica, chránený areál Pramenná oblasť Rimavy, chránený areál Tisovský kras, prírodnú rezerváciu Homoľa, Chránené vtáčie územie Muránska planina-Stolica a o prekrývajúce sa územia európskeho významu na roky 2024 – 2033 (ďalej len „návrh Programu starostlivosti“) rozčlenené na niekoľko ekologicko-funkčných priestorov (EFP), kde sú návrhy opatrení prispôsobené cieľovým druhom. Predmetom ochrany Chráneného vtáčieho územia Muránska planina-Stolica je zabezpečenie priaznivého stavu biotopov druhov vtákov európskeho významu a biotopov sťahovavých druhov vtákov ako aj zabezpečenie prežitia a rozmnožovania týchto druhov. Cieľovými druhmi CHVÚ Muránska planina-Stolica sú pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), sokol sťahovavý (*Falco pregerinus*), orol skalný (*Aquila chrysaetos*), bocian čierny (*Ciconia nigra*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), výr skalný (*Bubo bubo*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), žlna sivá (*Picus canus*), d'ateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), d'ubník trojprstý (*Picoides tridactylus*), muchárik malý (*Ficedula parva*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), žltouchvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*), hlucháň hôrny (*Tetrao urogallus*), tetrov hol'niak (*Tetrao tetrix*) a jariabok hôrny (*Bonasa bonasia*).

Chránené vtáčie územie Muránska planina-Stolica bolo vyhlásené aj za účelom optimalizácie navrhnutých zásad ochrany a opatrení a efektívneho manažmentu populácií tunajších vtáčích druhov. Tým sa zabezpečí aj to, aby sa realizácia opatrení vzájomne nenegovala, a aby prijaté opatrenia mohli priniesť čo najlepšie výsledky. Prehľad situovania CHVÚ Muránska planina-Stolica je uvedený v časti č. 6 Prílohy.

1.2 Poľovnícke obhospodarovanie v CHVÚ

Do územia CHVÚ Muránska planina-Stolica zasahuje celkovo 21 poľovných revírov, obhospodarovaných rôznymi poľovníckymi organizáciami alebo subjektami. PR spadajú v prevažnej väčšine do poľovnej oblasti J XV. Muránska (PR Pohorelá do PO J XXX. Nízke Tatry – juh). Najväčší prekryt s územím CHVÚ Muránska planina - Stolica (takmer 28 % územia CHVÚ) má revír Muránska planina v užívaní Správy Národného parku Muránska planina. Z pohľadu prispôbovania poľovníckeho manažmentu potrebám hlucháňa hôrneho je výhodou, že veľká väčšina jadrových častí výskytu hlucháňa sa nachádza práve v ňom. Druhý najväčší prekryt s CHVÚ má PR Červená skala, ktorý zaberá takmer 14 % jeho výmery. Od 5-10 % územia CHVÚ zaberajú PR Bánovo, PR Mesto – Tisovec, PR Čierna Lehota, PR Voniaca a PR Stožky. Zvyšné PR majú prekryt do 5 % z územia CHVÚ. PR situované skôr v nižších polohách a mimo jadrových oblastí výskytu hlucháňa, majú význam aj v súvislosti s potrebným manažmentom niektorých druhov mezopredátorov (líška, kuna, jazvec), ktorý ak má byť účinný, mal by byť riadený na čo najväčšom území. Pre nízku početnosť a úbytok hlucháňa

hôrneho na Slovensku v súčasnosti Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka č. 274/2009 Z.z. v znení neskorších predpisov, ktorou sa vykonáva zákon o poľovníctve, nestanovuje dobu lovu pre hlucháňa a ponecháva tento druh celoročne chránený. V súčasnosti tak ciele ochrany nie sú v rozpore s rámcom poľovníckej legislatívy, naopak záujmom poľovníckeho hospodárenia a aj ochrany prírody je zvýšiť súčasnú nízku úroveň stavov hlucháňa hôrneho.

Zoznam dotknutých poľovných revírov s informáciou o prekryte ich územia s územím CHVÚ je uvedený v tabuľke 1. Vzájomné vedenie hraníc CHVÚ, poľovných revírov a hranice NP Muránska planina je zobrazené v prílohe č. 6.

Tabuľka 1 Zoznam dotknutých poľovných revírov, ktoré zasahujú do CHVÚ Muránska planina-Stolica

P. č.	Poľovný revír	Prekryt s CHVÚ (ha)
1	Muránska planina	7102,50
2	Červená Skala	3526,27
3	Bánovo	2453,70
4	Mesto - Tisovec	1789,02
5	PR ČIERNA LEHOTA	1732,32
6	Voniaca	1505,55
7	Stožky	1308,24
8	PR REJDOVÁ	1219,90
9	Klatná	1056,27
10	Hradová Tisovec	991,28
11	Lešník	831,92
12	Závadka	781,22
13	Poľovný revír Karafová	643,70
14	Pohorelá	309,74
15	Revúčka - Mokrá lúka	244,42
16	Kozovec	133,27
17	Hanová - Chyžné	89,02
18	Radzim - Revúca	58,79
19	Klenovec	9,87
20	Orlová	0,01
21	Veľká Vápenica	0,005

1.3 Prírodné podmienky a nároky hlucháňa hôrneho na životný priestor

Orografické, geologické a pedologické podmienky

Plošne najväčšiu severozápadnú časť CHVÚ geograficky vymedzuje časť územia Muránskej planiny severne od Tisovca. Južnú časť tvorí Tisovský kras západne od Tisovca. Východnú časť CHVÚ tvorí časť Stolických vrchov – masív Stolice cca 4 km severovýchodne od mesta Revúca. V rámci regionálneho geologického členenia Slovenska (Vass, 1988) je CHVÚ súčasťou oblasti Gemerské pásmo, západná časť patrí do jednotky Muránska planina, východná lokalita Silica patrí do jednotky Kohútka zóna. Územie západnej časti tvorí krasová planina s výskytom krasových javov vytvorených vo vápencoch a dolomitoch (jaskyne, priepasti, vyvieracky, ponory, skalné útvary). Zo súčasných geodynamických javov sa uplatňuje predovšetkým pôsobenie zrážkovej vody a vodnej erózie v krasovej oblasti, lokálne v časti Stolica sa eviduje riziko výmoľovej erózie. Náchylnosť k svahovým poruchám sa udáva

slabá, nie sú tu evidované lokality zosuvov a svahových deformácií. Prevládajúcim typom pôd na území CHVÚ sú rendziny a kambizeme rendzinové, sprievodné litozeme modálne karbonátové, lokálne rendziny sutinové, zo zvetralín pevných karbonátových hornín. V oblasti Stolice sa vyskytujú kambizeme modálne kyslé, sprievodné kultizemné a rankre, zo zvetralín kyslých až neutrálnych hornín (ŠOP SR 2015).

Hydrologické podmienky

Územie CHVÚ spadá prevažne do hlavného povodia Slanej, sčasti do povodia Hrona. Západnú časť CHVÚ (Muránska planina a Tisovský kras) odvodňujú na východnej strane toky Muráň a Rimava, východnú lokalitu (Stolica) odvodňujú toky Štítnik, Zdychava a samotná Slaná, pričom tieto toky majú v CHVÚ svoju pramennú oblasť a patria do povodia Slanej. Severné a západné svahy Muránskej planiny odvodňujú prítoky Hrona, ktorý preteká severným okrajom územia a západne od CHVÚ. Územie patrí prevažne do hydrogeologického regiónu mezozoikum Muránskej planiny a východnej časti Hel'pianskeho podolia a príľahlé kryštalinikum s určujúcim typom krasovej a krasovo-puklinovej priepustnosti. Východná lokalita Stolica patrí do hydrogeologického regiónu kryštalinikum Stolických vrchov a Revúckej vrchoviny v povodí Slanej s puklinovým typom priepustnosti. Hydrogeologické pomery v západnej časti CHVÚ charakterizuje vysoká prietočnosť a hydrogeologická produktivita, v oblasti Stolice je nízka. Územie CHVÚ sa nachádza mimo oblastí zvýšenej geotermálnej aktivity (ŠOP SR 2015).

Klimatické podmienky

Územie CHVÚ je súčasťou mierne chladného, veľmi vlhkého okrsku s teplotou v júli 12 – 16°C, najvyššie polohy zasahujú do chladného horského, veľmi vlhkého okrsku s teplotou v júli 10 – 12°C. Podľa údajov z najbližšej meteorologickej stanice Telgárt je priemerná ročná teplota 4,7°C. Priemerný ročný úhrn zrážok je 1000 - 1200 mm. Počet dní so snehovou prikrývkou je 120 - 140, priemerná výška pokrývky je 28,4 cm. Územie patrí k mierne až priemerne inverzným polohám, prevláda severovýchodné prúdenie vzduchu o rýchlosti 5 až 8 m/s (údaj z meteorologickej stanice Telgárt).

1.4 Charakteristika lesných a poľnohospodárskych pozemkov

Poľnohospodársky pôdny fond je charakteristický lúkami a pasienkami, ktoré sú typické množstvom na povrch vystupujúceho skeletu materskej horniny. To vo veľa prípadoch sťažuje ich obhospodarovanie mechanizmami a naopak ich predurčuje pre manažment pomocou vypásania hospodárskymi zvieratami, najmä hovädzím dobytkom a koňmi, ako tomu bolo aj v minulosti. Na území CHVÚ Muránska planina-Stolica sa aktívne poľnohospodársky využíva 1555,87 ha poľnohospodárskej pôdy, čo predstavuje 6 % z celkovej výmery CHVÚ. Z tejto plochy je 1551,99 ha využívaných ako trvalé trávnaté porasty. Orná pôda je obhospodarovaná na výmere 3,88 ha.

Lesný pôdny fond zaberá 89 % územia CHVÚ. Hospodárske lesy sú najviac zastúpené (58%), ale významný je aj podiel ochranných lesov (39%). Vzhľadom na vekovú štruktúru porastov bude ich výrazná časť v nasledujúcich 3 decéniách vstupovať do rubného veku. Hlavným hospodárskym spôsobom v modeloch hospodárenia pre porasty s produkčnou funkciou lesa je maloplošný podrastový spôsob a v porastoch s ochrannou funkciou jednotlivý a skupinový účelový výber. V drevinovej skladbe majú hlavné zastúpenie SM (44%) a BK (37%). V rámci širokej škály vegetačných stupňov v CHVÚ (2.-7.v.s.) sú najviac plošne zastúpené 4. až 6. V ich optimálnej prirodzenej drevinovej skladbe má SM podstatne nižšie zastúpenie oproti súčasnému stavu, čo môže byť rizikovým faktorom a podieľať sa na náraste náhodnej / asanačnej ťažby. Lesné hospodárstvo je významné aj z hľadiska zamestnanosti v

regiónu.

Z historického hľadiska prešlo územie Muránskej planiny zmenami, ktoré sa odzrkadlili hlavne na rozlohe jednotlivých biotopov. Najdôležitejšie zmeny sa týkajú rozlohy lesných spoločenstiev. Tie sa rozrástli na úkor lúk a krovinami zarastených strání, ktoré sa výraznejšie zmenšili, niektoré zanikli. Ďalšia významná zmena sa týka spôsobu obhospodarovania poľnohospodárskej pôdy. Výrazným spôsobom ubudli malé rozdrobené polička a nahradili ich rozsiahlejšie scelené lány. Obdobný vývoj lesných a poľnohospodárskych pozemkov môžeme zaznamenať aj v iných pohoriach na území Slovenska.

1.5 Prekryt s národnou a európskou sústavou chránených území

CHVÚ Muránska planina-Stolica sa prekrýva v rámci národnej sústavy chránených území s NP Muránska planina, CHA Tisovský Kras, CHA Pramenná oblasť Rimavy a CHA Stolica. Z území európskeho významu sa prekrýva so SKUEV0225 Muránska planina, SKUEV0282 Tisovský Kras a SKUEV0203 Stolica. PR Muránska planina sa celý nachádza v NP Muránska planina a zároveň v SKUEV0225 Muránska planina. Prehľad vzájomného vedenia hraníc PR Muránska planina, NP Muránska planina a CHVÚ Muránska planina - Stolica je zobrazené v časti č. 6 Prílohy.

1.6 Nároky hlucháňa hôrneho na životný priestor a hlavné príčiny ohrozenia druhu

Optimálny biotop hlucháňa je tvorený rozvoľnenými vysokohorskými lesmi so špecifickou štruktúrou habitatu. Hlucháň hôrny nedokáže žiť všade, pretože pre svoj život vyžaduje viaceré špecifiká, ktoré jeho životné prostredie musí spĺňať. Medzi základné črty biotopu hlucháňa patrí predovšetkým nižšie zakmenenie porastu (0,5-0,7) až výskyt menších porastových medzier (0,02 – 0,03 ha), dostatočné presvetlenie porastov, dobré zavetvenie kmeňov s nízko, prípadne až po zem nasadenými korunami, úkrytové možnosti v podobe hlúčikov zmladenia a bohatého podrastu brusnice čučoriedkovej s pokryvnosťou aspoň 30-40 %, relatívny rozhľad v biotope (približne 50-150 m podľa veku porastu), dostatočné potravné zdroje a zdroje vody, či nízka intenzita vyrušovania (lesná prevádzka, turizmus, cyklistika, lyžovanie a pod.). Štruktúra prirodzeného biotopu hlucháňa je odrazom jeho špecifických požiadaviek. Ideálne tieto požiadavky spĺňajú predovšetkým staršie porasty vo veku 80 – 250 rokov, prírodné lesy, prípadne až pralesy, predovšetkým ich časti vo fáze rozpadu. Takýto biotop hlucháň hôrny vyhľadáva najmä preto, lebo sa v ňom vie vďaka vyskytujúcejmu nižšiemu zakmeneniu dobre a bezpečne pohybovať (rozpätie krídel až 1,4 m) a presvetlenie porastov mu zabezpečuje zároveň bohatý bylinný podrast a tým dostatočnú potravnú ponuku, ako aj možnosti skrytého spôsobu života.

Za príčinu znižovania stavov hlucháňa hôrneho na Slovensku sa považuje viacero negatívne a navyše častokrát aj spoločne pôsobiacich faktorov. Z komplexu hlavných dôvodov úbytku sa v Európe za hlavnú príčinu ohrozenia druhu vo všeobecnosti považuje narušenie celistvosti vhodných biotopov a ich fragmentácia intenzívnou lesohospodárskou činnosťou. Intenzívny prístup k pestovaniu lesných porastov v druhej polovici minulého storočia mal za následok zhoršovanie biotopov využívaných hlucháňom hôrnym. Aplikácia veľkoplošných holorubov pôsobila v minulosti ako jeden z veľmi negatívnych faktorov vplyvujúcich na životné prostredie hlucháňa hôrneho (strata celistvosti lesných komplexov, vhodné lesné porasty boli rozdrobené do malých plôch, ktoré neposkytujú dostatočne veľký vhodný biotop). Nemalý podiel na kontinuálne sa znižujúcich stavoch populácie hlucháňa hôrneho majú aj prirodzení predátori (kuna lesná a skalná, líška hrdzavá, diviak lesný, medveď hnedý, sojka škriekavá, krkavec čierny). Predácia môže viesť až k vyhynutiu malej a izolovanej populácie, no je potrebné si uvedomiť, že tlmenie predátorov síce potláča príznaky, no nerieši príčinu nežiaduceho stavu, ktorým je strata a fragmentácia vhodných biotopov (Program záchrany hlucháňa hôrneho ŠOP SR 2018). Práve preto je v súčasnej dobe potrebné pristupovať aktívne k ochrane zostávajúcich biotopov, tvorbe nových (správne lesnícke a ochranárske prístupy) a v

spolupráci s ochranou prírody nastavovať rovnováhu v populáciách voľne žijúcich živočíchov tak, aby nebol vyvíjaný na hlucháňa nadmerný predáčný tlak. Pri manažmente predátorov je potrebné vychádzať z odborných poznatkov a dát. V prvom rade sa treba zamerať na predátorov, ktorých lov je právnymi predpismi povolený a až keď sa preukáže nedostatočnosť tohto opatrenia, zvažovať aj tlmenie predácie spôsobenej chránenými živočíchmi, pokiaľ je táto signifikantná a preukázaná vedeckými dátami.

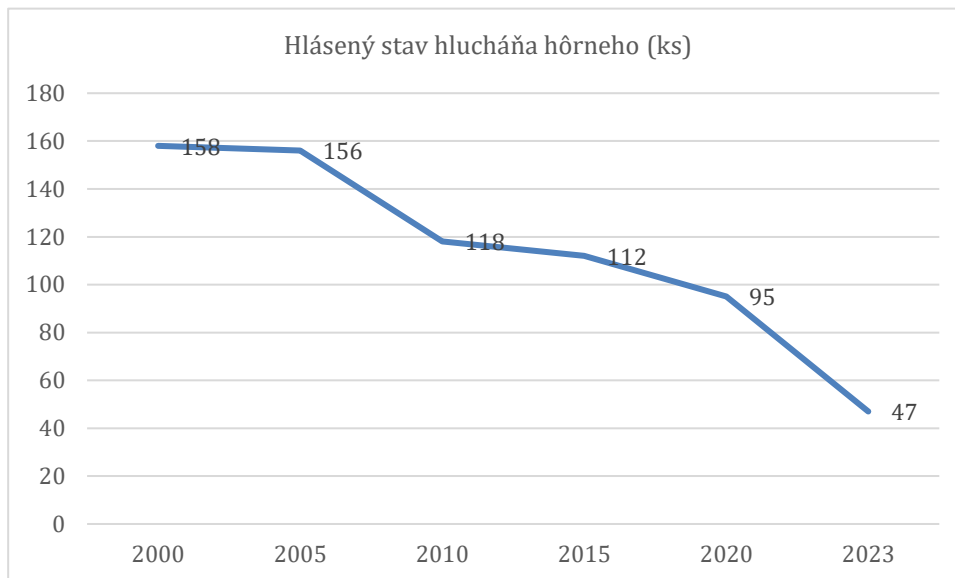
2 Zhodnotenie vývoja biotopu a ukazovateľov poľovníckeho hospodárenia

2.1 Vývoj stavov hlucháňa hôrneho a jeho životného priestoru v posledných desaťročiach

Podľa návrhu Programu starostlivosti zaberá areál výskytu hlucháňa hôrneho približne 25 – 30 % celkového územia CHVÚ. Plošne najväčšou oblasťou výskytu druhu je centrálna časť Muránskej planiny. Vo východnej časti zaberá hrebeňovú časť Stolických vrchov, na západe hrebeňovú časť masívu Fabovej hole. Na tomto území obýva pásma smrekových a zmiešaných smrekových lesov, jedľových a jedľovo-smrekových lesov, bukových a zmiešaných bukových, prípadne lipovo-javorových sutinových lesov.

Program záchranu hlucháňa hôrneho (ŠOP SR 2018) považuje populáciu hlucháňa v CHVÚ Muránska planina-Stolica za jednu z jadrových. Uvádza tiež, že jedince hlucháňa sú sústredené v lokalitách s mozaikou rôznovekých porastov pričom v nich má pomerne veľké zastúpenie starý les nad 100 rokov. V oblasti Muránskej planiny sa vyskytuje 50 – 60 jedincov hlucháňa hôrneho. V posledných 12 rokoch tu však došlo k rapidnému poklesu výmery vhodných biotopov. V dôsledku asanačnej ťažby tu bolo jednorázovo odlesnených cca 150 ha biotopu hlucháňa. Z juhovýchodnej lokality Trstie hlucháň už vymizol. V okolí Stolice sa vyskytuje 10 – 20 jedincov. Aj tu však dochádza k veľkoplošným ťažbám starých lesov a kalamitných plôch (staré hospodárske lesy v 1. stupni ochrany - súčasť CHVÚ), a tak sa výmera vhodného biotopu naďalej znižuje. V CHVÚ Muránska planina-Stolica sú ostávajúce lokálne mikropopulácie sústredené do lokalít, v ktorých sa ešte nachádzajú primerané životné podmienky. Aj napriek tomu sa však stavy hlucháňa nedarí v posledných rokoch pozdvihnúť. Príčinou môže byť zvýšená predácia zo strany malých šeliem (kuny, líška, jazvec), veľkých šeliem (medveď hnedý), krkavcovitých vtákov (krkavec čierny, sojka škriekavá) a diviacej zveri. Primárnym problémom však určite ostáva výrazné zníženie výmery resp. fragmentácia vhodného biotopu, ktorý tak poskytuje hlucháňom oproti minulosti oveľa menej životného priestoru a naopak predátorom lepšie podmienky na predáciu.

Početnosť druhu v CHVÚ sa podľa pripravovaného Programu záchranu hlucháňa hôrneho na roky 2024 – 2028 pohybuje na úrovni od 30 do 45 jedincov. Početnosť druhu vyplývajúca z mapovania v rokoch 2012 - 2013 v CHVÚ sa odhadovala na 25 až 30 reprodukčných párov, resp. reprodukcie schopných kohútov. Podľa údajov Programu záchranu hlucháňa hôrneho (ŠOP SR 2018) sa uvádza stav 60-80 jedincov, pričom trend vývoja populácie je označený ako klesajúci. Podľa údajov vykázaných v rámci poľovníckej štatistiky z poľovníčích revírov prekrývajúcich sa s územím CHVÚ Muránska planina-Stolica, sa od roku 2000 do roku 2023 znížila početnosť hlucháňa hôrneho zo 158 jedincov na 47 jedincov.

Obr. 1 Hlásený stav hlucháňa hôrneho od roku 2000 do roku 2023, v rámci poľovných revírov prekrývajúcich sa s CHVÚ Muránska planina-Stolica (Poľovnícka štatistika, NLC).

Na základe vyššie uvedených oficiálnych údajov je možné badať výrazný prepád stavov hlucháňa hôrneho v CHVÚ Muránska planina-Stolica. Aj napriek tomu, že ešte v 90. rokoch minulého storočia bolo toto územie jednou z jadrových oblastí jeho rozšírenia, v súčasnosti stavy tejto populácie stagnujú, prípadne naďalej klesajú. Význam zachovania populácie hlucháňa v CHVÚ Muránska planina-Stolica súvisí aj so zachovaním niektorých ďalších okrajových populácií (Klenovský Vepor, Poľana, Bykovo, Čierny Balog), pre ktoré bolo jedným zo zdrojových území nového prírastku, ktorý do nich prirodzene migroval a tým posilňoval tieto susedné populácie. To zároveň podporovalo miešanie génov a bránilo negatívne vplyvu príbuzenského križenia a následnej degradácii genofondu hlucháňa hôrneho.

2.2 Vývoj početnosti ostatných druhov s možným vplyvom na početnosť hlucháňa hôrneho

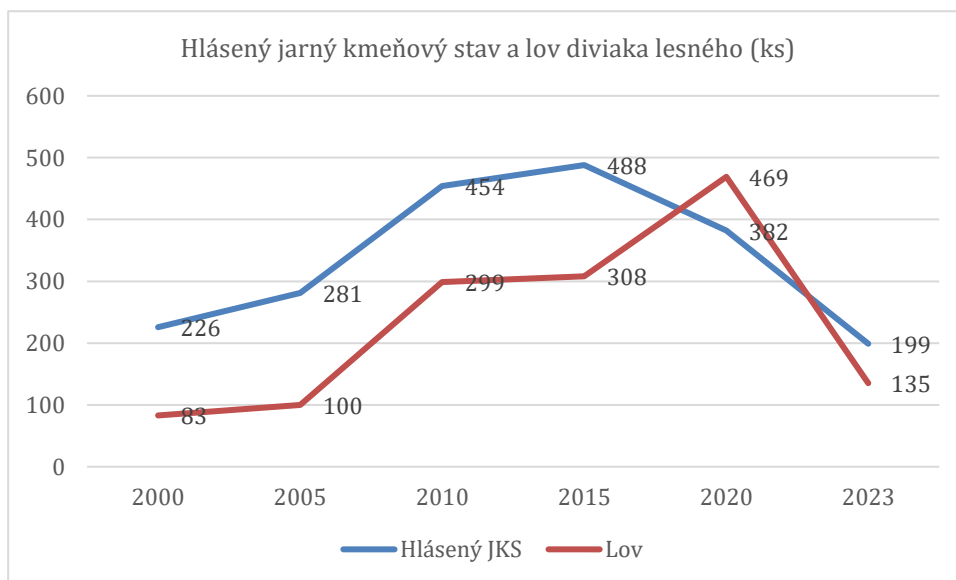
Diviak lesný

Na území PR zasahujúcich do CHVÚ Muránska planina-Stolica sa pravidelne vyskytuje aj zver diviacia, ktorej hlásené stavy sa od roku 2000 (hodnotenie po 5 ročných intervaloch) pohybovali na priemernej úrovni 338 kusov (199 až 488 ks). Od roku 2020 začali stavy diviačej zveri klesať, predovšetkým z dôvodu intenzívneho lovu nariadeného štátnou správou v rámci opatrení proti šíreniu afrického moru ošipaných (ďalej aj AMO). Vzhľadom na celkovú výmeru poľovných revírov zahrnutých do analýzy, bola vykázaná denzita diviačej zveri (jarný kmeňový stav) v roku 2023 na úrovni 2,4 ks/1000 ha. Trend realizovaného lovu za sledované obdobie korešpondoval s vývojom hlásených jarných stavov, pričom najvyšší odlov sa dosiahol v roku 2020 (469 jedincov). Vzhľadom na zahrnutú poľovnú plochu revírov sa tak priemerne odlovilo viac ako 5,7 ks/1000 ha. Priemerný ročný lov vo všetkých dotknutých revíroch v sledovanom období bol 232 jedincov. V priloženom grafe (Obr. č. 2) je možné vidieť znázornenie vývoja hlásených stavov a lovu diviačej zveri. Tento vývoj je možné pozorovať aj vo výsledkoch zimného monitoringu zveri v NP Muránska planina realizovaného pomocou fotopascí, ktorý bol vyhodnotený v rámci dvoch deterministických monitoringov rysa ostrovida. Je vidieť markantný pokles podielu záznamov diviačej zveri zachytených fotopascami počas

monitoringu v zime 2021/2022 a to o 9,7%. Diviacia zver bola zaznamenaná len na 7 fotostaniciach, zatiaľ čo v zime 2016/2017 predstavoval diviak tretí najfrekventovanejší druh na fotopasciach. To môže súvisieť so zvýšeným lovom tohto druhu z dôvodu prevencie rozširovania afrického moru ošípaných (AMO) a/alebo samotnou prezenciou tohto ochorenia na študovanom území (Kubala et al. 2022).

Diviacia zver vie byť pri nadmernej početnosti významným predátorom na zemi hniezdiacich druhov vtákov, medzi ktoré patrí aj hlucháň hôrny. V rámci výskumu v Estónsku, ktorý sa zameriaval na analýzu koristi v truse diviaka lesného, tvoril podiel vzoriek so zvyškami tetrovovitých vtákov 15 % (Oja et al. 2017). Výskum s umelými znáškami v Poľsku zistil predáciu diviakom lesným na úrovni 8,2 % (Merta et al. 2009). Diviacia zver bola ešte koncom minulého storočia vo vyšších nadmorských výškach a horských polohách len veľmi sporadicky rozšírená. Od roku 2010 však začali jej celoslovenské stavy výrazne stúpať, čo spôsobilo, že diviak rozšíril svoj areál až nad hornú hranicu lesa do hôľneho pásma. Priamo v biotopoch hlucháňa hôrneho nebolo zriedkavosťou vidieť aj čriedy s početnosťou 20-30 jedincov. Najmä v jarnom období, keď v nižších polohách ešte na poliach absentujú poľnohospodárske plodiny, vychádzajú čriedy diviacej zveri do lokalít lesných kúr a svojim citlivým čuchom vyhľadávajú na zemi všetko, čo je pre nich konzumovateľné. Samozrejme že neprehliadnu ani znášky vzácnych lesných kúr, resp. ich čerstvo vyliahnuté kurence. Prispieva k tomu aj prebiehajúca zmena klímy, ktorá spôsobuje, že v lokalitách hlucháňa je oveľa menej snehu ako tomu bolo ešte koncom minulého storočia. Tieto lokality sú potom pre diviaciu zver dobre prístupné a začína ich intenzívnejšie využívať. Vývoj stavov diviacej zveri začal byť v posledných dekádach jednoznačne v rozpore so zámermi záchrany a stabilizácie ostávajúcich populácií našich lesných kúr. Nápravu treba hľadať najmä v úprave početných stavov diviacej zveri a v jej postupnom vytlačaní z vyššie položených (nad 1000 m n. m.) horských lokalít. Na narastanie stavov diviacej, prípadne aj ostatných druhov raticovej zveri má vplyv aj spôsob obhospodarovania poľnohospodárskej krajiny (veľkoplošné poľnohospodárstvo) v okolí pohorí a samozrejme aj druhy pestovaných plodín (nutrične vysokohodnotné druhy ako kukurica, repka a pod.).

Z pohľadu ochrany lesných kúr považujeme za problematické aj nevhodné prikrmovanie (nadmerné množstvá, nadmerné koncentrovanie diviacej zveri) a tiež aj zakladanie vnaďisk diviacej zveri v súčasných lokalitách výskytu hlucháňa alebo ich tesnej blízkosti. Užívatelia poľovných revírov často krátko negatívne hodnotia vývoj stavov lesných kúr, ale zároveň nevhodným prikrmovaním a vnaďením priamo podporujú výskyt diviacej zveri v ich biotopoch.

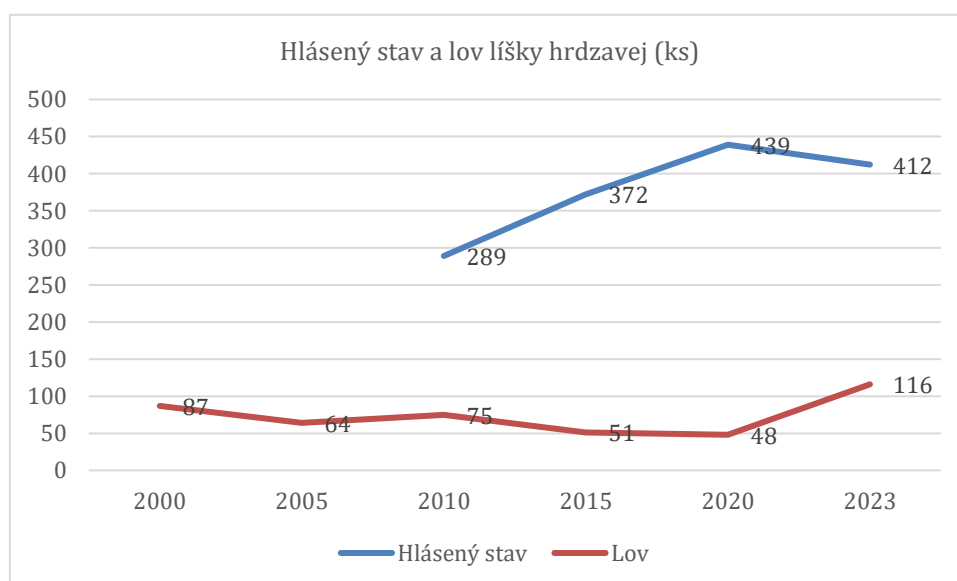

Obr. 2 Vývoj hlásených stavov a lovu diviačej zveri v rámci poľovných revírov prekrývajúcich sa s CHVÚ Muránska planina-Stolica (zdroj: Poľovnícka štatistika)

Líška hrdzavá

Vykázané stavy líšky hrdzavej mali v sledovanom území stúpajúcu tendenciu až do roku 2020, kedy sa vykázalo 439 jedincov. Tento vykázaný jarný stav líšky reprezentuje denzitu 5 ks/1000 ha, pričom priemerná denzita za sledované obdobie (2000-2023) bola 4,6 ks/1000 ha. Vykázané stavy líšky v poslednom roku mierne poklesli, keď sa oproti roku 2020 prepadli na úroveň 412 ks. Rovnako je tento pokles viditeľný vo výsledkoch zimného monitoringu zveri v NP Muránska planina, kde podiel záznamov líšky hrdzavej v zime 2021/2022 poklesol o 6,6% oproti zime 2016/2017 (Kubala et al. 2022). Výraznejšie kolísanie početnosti líšky je však prirodzeným javom, keďže jej stavy intenzívne korešpondujú napríklad s kolísaním početnosti drobných hlodavcov. Lov líšky sa v dotknutých PR pohyboval na úrovni 51 až 116 jedincov, priemerne sa lovilo 74 jedincov líšky hrdzavej ročne. Pri výskumoch prirodzených znášok tetra holniaka v Nórsku sa zistilo, že najväčšie škody spôsobila práve líška a krkavcovité vtáky (Storaas & Wegge 1987). Realizované výskumy predácie umelých znášok vo viacerých európskych krajinách ukázali významný vplyv líšky, ktorý sa pohyboval približne od 5 do 70 % zničených znášok (Gjertsen 2016, Merta et al. 2009, Kämmerle et al. 2019).

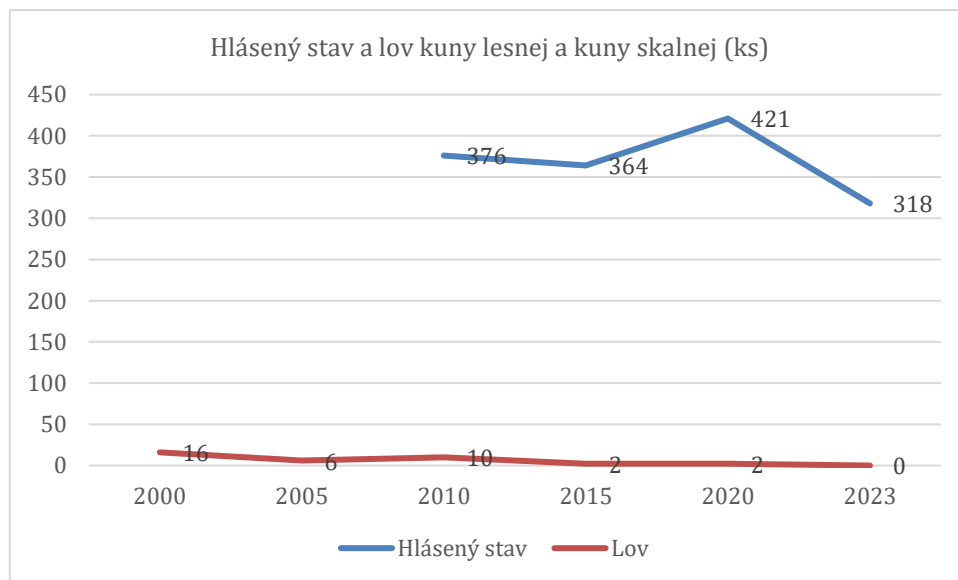
Súčasná legislatíva umožňuje lov líšky i oboch druhov kún, no napriek tomu je tento oproti minulosti, najmä u kún, na veľmi nízkej úrovni. To, že si v šesťdesiatych až osemdesiatych rokoch minulého storočia mohol aj bežný lesník zarobiť lovom niektorých druhov kožušínovej zveri 2 až 3 násobok svojho mesačného platu je už dávno minulosťou. Táto, na prvý pohľad bezvýznamná vec, v minulosti určite prispievala významnou mierou aj k ochrane kurovitých vtákov. Bohužiaľ niekdajšie cenenie si vzácnych kožušín dnes neguje ich priemyselná výroba a rozmanité umelé materiály. Aj preto by bolo pravdepodobne potrebné hľadať možnosti, ktoré by lov líšky minimálne v lokalitách lesných kúr trvalo podporovali (odmena za ulovenie). Významným predátorom líšok je aj rys ostrovid, ktorý ich loví ako konkurenčného mezopredátora, aj keď ich väčšinou priamo nekonzumuje. Primerané zastúpenie rysa preto môže tiež prispieť k nastaveniu ekologickej rovnováhy v biotopoch lesných kúr.

Obr. 3 Vývoj hlásených stavov (údaje len od r. 2010) a lovu líšky hrdzavej v rámci poľovných revírov prekrývajúcich sa s CHVÚ Muránska planina-Stolica (zdroj: Poľovnícka štatistika)

Kuna skalná a kuna lesná

Vykázaná denzita oboch druhov kún bola v roku 2023 na úrovni 3,8 ks/1000 ha. Lov kún bol však veľmi nízky a za sledované obdobie 23 rokov sa vykázalo zo všetkých analyzovaných poľovných revírov len 36 ulovených kún, čo predstavuje v priemere len 0,07 uloveného jedinca/1000 ha ročne. Priemerný ročný lov vo všetkých dotknutých revíroch v sledovanom období bol 6 jedincov. V drvivej väčšine vedeckých prác venujúcich sa predácii prirodzených alebo umelých hniezd na zemi hniezdiacich druhov lesných vtákov sú kuny významným, ba často dokonca najvýznamnejším predátorom (Traks 2016, Cukor 2021, Gjertsen 2016, Merta et al. 2009, Kämmerle et al. 2019, Matysek et al. 2019, Zavattoni et al. 2022). Stav lesných kún sa bežným pozorovaním zisťujú len veľmi obtiažne, takže vykázané údaje v rámci poľovníckej štatistiky sú vhodné skôr na určenie areálu ich rozšírenia. V praxi môžeme zisťovať prítomnosť kún, prípadne aj približnú denzitu a jej vývojový trend stopovaním na čerstvom snehu, kedy vieme stopové dráhy kún veľmi dobre identifikovať. Rovnako je dobrou pomôckou aj vyhodnotenie záznamov fotopascí, prípadne terestrický nočný monitoring s využitím termovíznej kamery. Oficiálne informácie o počte ulovených jedincov naznačujú, že lovu kún sa v dnešnej dobe obdobne ako pri líške hrdzavej venuje čím ďalej menej poľovníkov. Pripomíname, že v súčasnosti platná legislatíva upravujúca podmienky lovu umožňuje v poľovných lokalitách tetra holniaka a tetra hlucháňa dokonca celoročný lov kún a tehora tmavého. Vzhľadom na množstvo kún uhynutých na dopravných komunikáciách je možné predpokladať, že ich výskyt v krajine je veľmi pravidelný a značný. Vyššie uvedený priemerný ročný lov (0,07 ks/1000 ha) je určite nedostatočný a pre dosiahnutie reálneho dopadu na podporu prežívania lesných kurovitých vtákov by ho bolo potrebné výrazne zintenzívniť. Aj preto by pri manažmente bežných mezopredátorov bolo potrebné zavádzať stimulačné mechanizmy, ktoré by množstvo ulovených kún zvýšili (odmena za lov, príspevok na nákup živolovných pascí a pod).

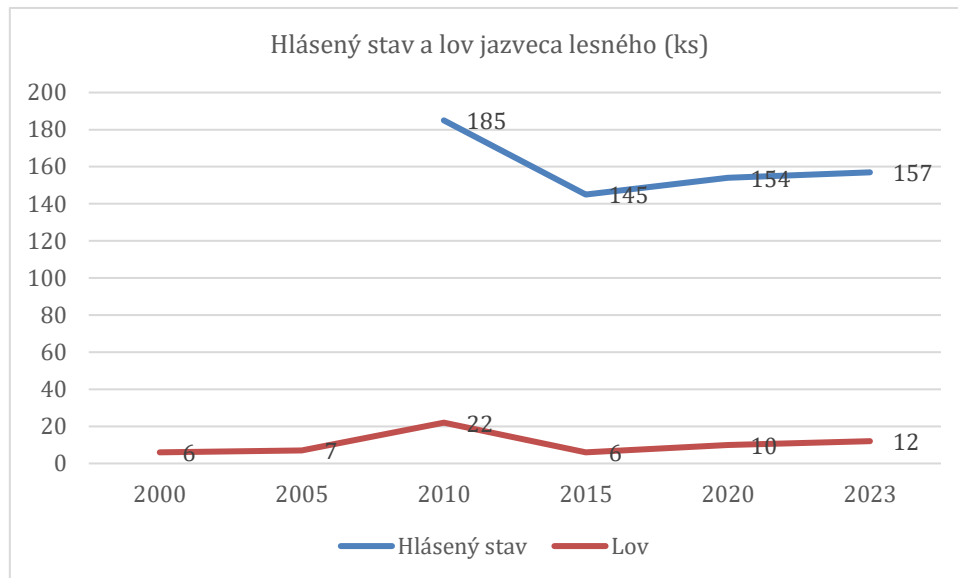

Obr. 4 Vývoj hlásených stavov (údaje len od r. 2010) a lovu kuny skalnej a lesnej v rámci poľovných revírov prekrývajúcich sa s CHVÚ Muránska planina-Stolica (zdroj: Poľovnícka štatistika)

Jazvec lesný

Vykázané stavy jazveca lesného majú v posledných rokoch v sledovanom území vyrovnanú tendenciu. Od roku 2015 do roku 2023 len veľmi mierne stúpali. Celoslovenské stavy jazveca lesného v poslednom období značne stúpili, takže je možné predpokladať, že aj v rámci tohto CHVÚ môžu naďalej stúpať. Z pohľadu denzity jazveca by na základe početnosti

vykázanej z dotknutých poľovných revírov v roku 2023 bola táto na úrovni 1,9 jedinca na 1000 ha poľovnej plochy. Za sledované obdobie sa odlovilo celkom 63 jedincov jazveca, pričom priemerný ročný lov bol na úrovni 10,5 jedinca. Lov mal vyrovnanú tendenciu a kolísal od 6 do 22 ulovených jedincov ročne. Priemerne sa tak ročne ulovilo 0,13 jedinca na 1000 ha. Aj keď sa jazvec nešpecializuje výhradne na zber znášok na zemi hniezdiacich druhov vtákov, ako iné lasicovité šelmy znáškou určite pri jej náhodnom objavení nepohrdne, čo potvrdili aj niektoré vedecké práce (Zavattoni et al. 2022, Gjertsen 2016). Obdobne sa správa aj v agrárnej krajine, kde dokáže efektívne ničiť znášky malej zveri (bažant, jarabica). Aj preto je jeho manažment potrebné v lokalitách hlucháňa zohľadňovať.

Obr. 5 Vývoj hlásených stavov (údaje len od r. 2010) lovu jazveca lesného v rámci poľovných revírov prekrývajúcich sa s CHVÚ Muránska planina-Stolica (zdroj: Poľovnícka štatistika)

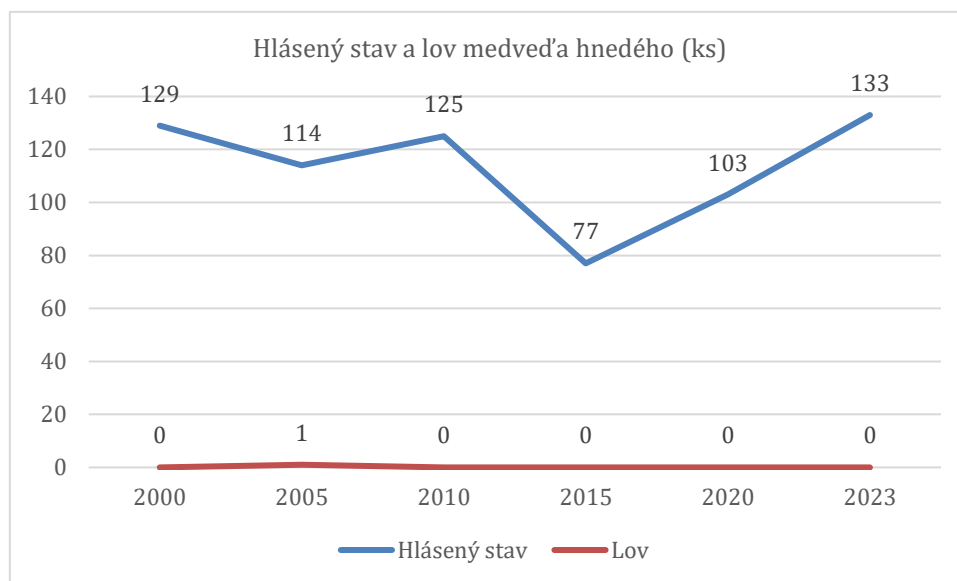
Medveď hnedý

Z pohľadu ochrany hlucháňa hôrneho je nadmerná denzita medveďa hnedého potencionálne škodlivá z dôvodu, že medveď využíva pri hľadaní potravy svoj jemný čuch, takže môže prispieť k predácii znášok na zemi hniezdiacich druhov, čo potvrdili aj niektoré vedecké práce. V porovnaní s inými predátormi (kuna, líška, krkavec) ho však nemožno považovať za významného predátora hlucháňa. Z výskumu realizovaného na Slovensku (Saniga 2002) vyplýva, že podiel medveďa na zničených znáškach tvoril len 3%, čo bolo výrazne menej v porovnaní s inými predátormi (líšky, kuny a iné lasicovité - 22%, sojky a krkavce 18%, diviaky 9%).

Podľa údajov dostupných z poľovníckej štatistiky, bolo v sledovanom území vykázaných priemerne ročne 113 jedincov medveďa hnedého. To vzhľadom na sledovanú plochu predstavuje 1,6 jedinca/1000 ha (resp. 16 jedincov / 100 km²). Najvyššia početnosť bola pritom zaznamenaná práve v poslednom sledovanom roku 2023, kedy sa vykážalo 133 jedincov, čo predstavuje denzitu 1,4 jedinca/1000 ha (14 jedincov/100 km²). Podľa záverečnej správy z roku 2023 projektu *Odhad veľkosti populácie medveďa hnědého (Ursus arctos) na Slovensku analýzou DNA* (ŠOP SR/1159/2017), je odhadovaná hustota medveďa v kompetenčnom území NP Muránska planina (101 925 ha) 7 jedincov na 100 km².

Vo vzťahu k predácii hlucháňa medveďom hnedým, naznačujú novšie práce vyššie percento predácie na zemi hniezdiacich vtákov, avšak týkali sa iných druhov (Matysek et al.

2019)¹ alebo iných regiónov Európy, ako napr. Škandinávie (Zavattoni et al. 2022)². Zo Slovenska, prípadne z iných karpatských krajín teda absentujú aktuálne štúdie o rozsahu predácie hlucháňa medveďom. Vzhľadom na to, že medveď hnedý patrí medzi chránené živočíchy a zatiaľ publikované údaje jeho významný predačný vplyv na hlucháňa v našich podmienkach nepotvrdzujú, je dôležitejšie upriamiť pozornosť na manažment druhov, ktorých lov umožňuje legislatíva a u ktorých bol významný predačný vplyv na hlucháňa preukázaný.

Obr. 6 Vývoj hlásených stavov a lovu medveďa hnedého v rámci poľovných revírov prekrývajúcich sa s CHVÚ Muránska planina-Stolica (zdroj: Poľovnícka štatistika)

Vlk dravý

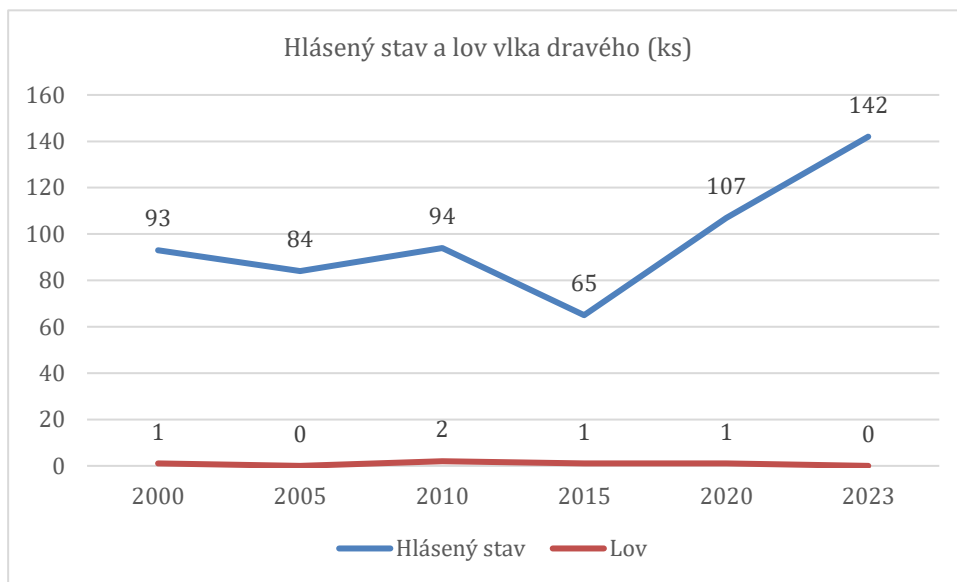
Hlásené stavy vlka dravého v poľovných revíroch prekrývajúcich sa s CHVÚ Muránska planina - Stolica podľa poľovníckej štatistiky v posledných rokoch výrazne stúpali. Kým v roku 2015 sa vykázala početnosť na úrovni 65 jedincov, v roku 2023 to už bola početnosť 142 jedincov, čo je takmer 2,2 násobný nárast. Čísla uvedené v poľovníckej štatistike môžu byť však niekoľkonásobne nadhodnotené v dôsledku prekryvu domovského okrsku vlčích svoriek s viacerými poľovnými revírmi. Pri porovnávaní veľkosti populácie určenej na základe DNA analýz trusu a veľkosti vykázanej v rámci poľovníckej štatistiky bolo zistené (Rigg 2023), že čísla vykázané užívateľmi poľovných revírov sú z dôvodu migrácie jedincov a svoriek nadhodnotené 5,09 až 7,71-násobne (priemer 6,03-násobne). Na základe toho by sa dalo odhadnúť, že populácia vlka v rámci sledovaných poľovných revírov by sa mohla pohybovať na úrovni 18 až 28 jedincov. Stúpajúci trend hlásenej početnosti však naznačuje, že populácia vlka dravého v posledných rokoch v CHVÚ Muránska planina - Stolica zvýšila svoju početnosť. Podľa monitoringu reprodukčných párov vlka dravého realizovaného každoročne ministerstvom pôdohospodárstva, sa v rámci Poľovnej oblasti J XV. Muránska v roku 2023 vyskytovalo minimálne 7 vlčích svoriek, pričom zaznamenaný prírastok bol 35 vlčat.

¹ Matysek et al. 2019, skúmal predáciu umelých hniezd jariabka hôrneho v poľských Tatrách, pričom 54% bolo zničených kunou lesnou, 23% liškou, 15% krkavcom a 8% medveďom.

² Zavattoni et al. 2022 z prostredia Škandinávie uvádzajú, že oblasti s vyššou denzitou predátorov vykazovali vyššie straty na hniezdach, pričom hlavnými predátormi boli kuny lesné, jazvece a straky, nasledovali medvede a krkavce

(https://www.researchgate.net/publication/372768761_An_artificial_nest_experiment_to_unravel_the_interactions_between_forestry_practices_and_grouse_egg_predation).

Priamy predačný tlak vlka na hlucháňa je skôr náhodný a sporadický. V dostupných vedeckých prácach vlk nie je uvádzaný ako významnejší predátor hlucháňa, aj keď príležitostne môže hlucháňa uloviť. Vlk dokáže efektívne regulovať stavy raticovej zveri, ktorá môže pri zvýšenej početnosti nadmerne poškodzovať lesné porasty a tým nesprávnym smerom modifikovať biotop hlucháňa (ovplyvňovanie drevinového zloženia, zhoršovanie zdravotného stavu porastov, nadmerné ničenie pionierskych drevín a pod.). Program záchrany hlucháňa hôrneho (ŠOP SR 2018) uvádza, že z pohľadu hlucháňa je vhodné podporiť populáciu vlka dravého a rysa ostrovida, pretože ich príspevok k tlmeniu mezopredátorov (líška, kuny, diviacia zver) je väčší, ako ich samotná miera predácie na populácii kurovitých.

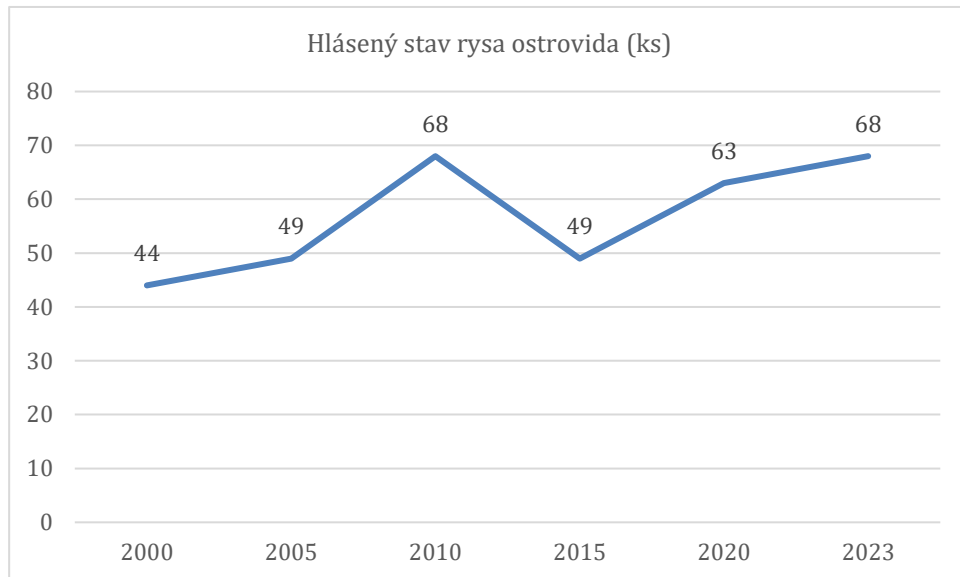
Obr. 7 Vývoj hlásených stavov a lovu vlka dravého v rámci poľovných revírov prekrývajúcich sa s CHVÚ Muránska planina-Stolica (zdroj: Poľovnícka štatistika)

Rys ostrovid

Stavy rysa sú podľa hlásených údajov v poľovníckej štatistike vykázané na úrovni v priemere okolo 57 jedincov, pričom v posledných rokoch jeho stav mierne stúpal (v roku 2023 vykázaných 68 jedincov). Vzhľadom na sledované územie je tak jeho denzita vykázaná v rámci poľovníckej štatistiky približne 0,8 jedinca/1000 ha (t.j. 8 jedincov na 100 km²). Od roku 2015 prebieha systematický monitoring rysa v NP Muránska planina a jeho okolí, kde počas pilotného deterministického monitoringu na prelome rokov 2016 - 2017 bola prostredníctvom metódy priestorového viacnásobného zaznamenávania (Spatial Capture-Recapture) denzita populácie odhadnutá na 1.47 ± 0.37 rysa na 100 km² vhodného biotopu. Druhý deterministický monitoring v zime 2021 – 2022 umožnil odhadnúť denzitu na $1.82 (\pm 0.39)$ rysa na 100 km² vhodného biotopu (Kubala et al. 2023). Stavy rysa vykazované v rámci poľovníckej štatistiky sú teda pravdepodobne z dôvodu migrácie tých istých jedincov v rámci územia viacerých poľovných revírov nadhodnotené viac ako 4-násobne oproti presnejším výsledkom deterministického monitoringu.

Celoslovenské stavy rysa z dlhodobého hľadiska skôr stagnujú, aj napriek jeho celoročnej ochrane. Okrem strát na dopravných komunikáciách a prípadného nelegálneho usmrcovania mohla v posledných rokoch negatívne na populáciu rysa vplývať aj zvýšená početnosť populácie diviacej zveri, prípadne populácie medveďa hnedého, ktorá vytvára tlak v podobe kleptoparazitizmu, teda kradnutia rysích koristi. Pri telemetricky sledovaných rysoch sa

ukázalo, že najčastejšie im ich koristiť odoberá diviacia zver. Rovnako ako pri vlkovi, je vplyv rýsa na populáciu hlucháňa skôr pozitívny, keďže vie intenzívne tlmiť mezopredátorov hlucháňa akými sú líška a kuna. Ako prirodzený predátor však vie pri vhodnej príležitosti uloviť aj hlucháňa. Pri výskume predácie na nasadených umelých znáškach realizovanom v Estónsku, bol vplyv rýsa do 10 % zničených znášok (Oja et al. 2010). Rys je veľmi efektívnym predátorom, ale vzhľadom na jeho nízke stavy sa navrhuje v rámci jeho manažmentu naďalej prísna ochrana.

Obr. 8 Vývoj hlásených stavov rýsa ostrovida v rámci poľovných revírov prekrývajúcich sa s CHVÚ Muránska planina-Stolica (zdroj: Poľovnícka štatistika)

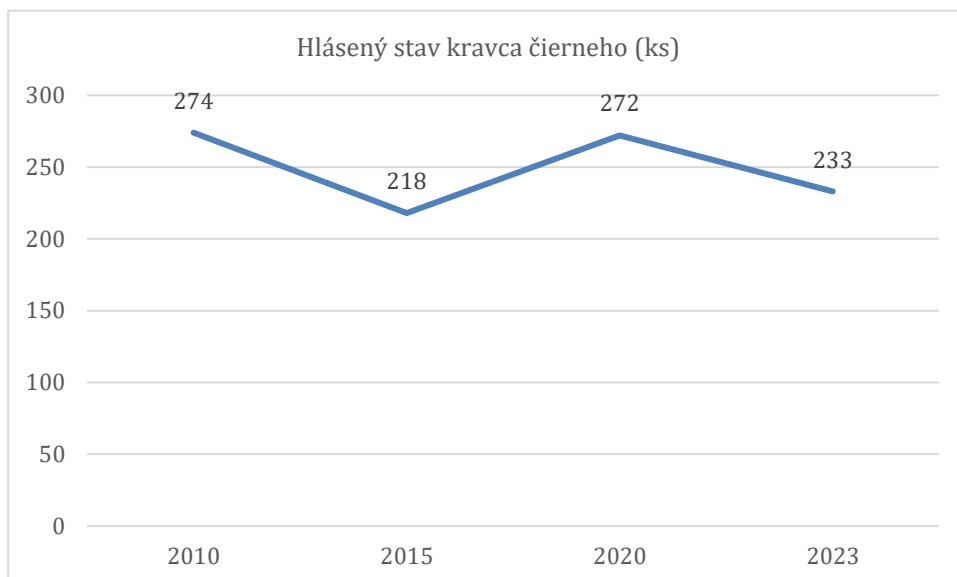
Krkavec čierny

Vykázané stavy krkavca čierneho podľa údajov poľovníckej štatistiky mierne kolíšu okolo úrovne 250 jedincov, aj keď tieto čísla je potrebné vzhľadom na značné presuny tohto druhu brať tiež s rezervou. Tento druh vie veľmi efektívne nájsť a zničiť hluchániu znášku a preto by bolo potrebné aj napriek jeho prospešnej sanitárnej funkcii prehodnotiť jeho celoročnú ochranu minimálne v lokalitách hlucháňa hôrneho, ktorý je v súčasnosti oveľa viac ohrozený ako krkavec. Pri výskume predácie umelých znášok sa vplyv krkavca pohyboval do 30 % (Traks 2016, Cukor 2021). Program starostlivosti o niektoré CHVÚ odporúča regulovať početnosť krkavcovitých vtákov / krkavca³ a podobné opatrenie odporúča aj staršia vedecká literatúra (Saniga, 1999)⁴. Takýmto opatreniam by však mal predchádzať podrobný prieskum na konkrétnych lokalitách, tak ako to predpokladá Program záchrany hlucháňa hôrneho.⁵

³ https://www.minzp.sk/files/sekcia-ochranyprirodyakrajiny/uzemna-ochrana-prirody/natura-2000/03_program-starostlivosti-polana-11-6-2019-clean.pdf

⁴ https://www.tichodroma.sk/pdfs/Tichodroma_19.split/Tichodroma_19.1-10.pdf

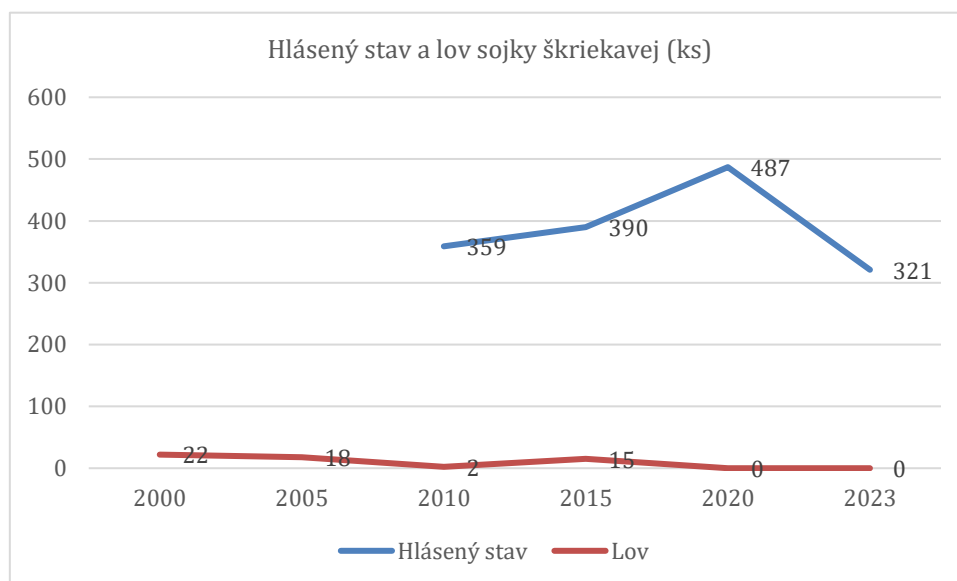
⁵ <https://www.soprs.sk/files/PZ-hluchana.pdf>

Obr. 9 Vývoj hlásených stavov krkavca čierneho v rámci poľovných revírov prekrývajúcich sa s CHVÚ Muránska planina-Stolica (zdroj: Poľovnícka štatistika)

Sojka škriekavá

Aj napriek tomu, že lov sojky je stále možný, odloví sa jej veľmi málo (vid' graf č. 10). Sojka dokáže rovnako ako krkavec čierny zničiť znášku hlucháňa a preto by v jeho hniezdných lokalitách mala byť v rámci aktívneho prístupu tlmená odstreľom alebo odchytom do živolovných pascí. Predáciu predložených umelých znášok sojkou škriekavou potvrdili viaceré vedecké práce, pričom jej vplyv bol od 5 do 25 % zničených znášok (Kämmerle et al. 2019, Oja et al. 2010, Gjertsen 2016).

Obr. 10 Vývoj hlásených stavov a lovu sojky škriekavej v rámci poľovných revírov prekrývajúcich sa s CHVÚ Muránska planina-Stolica (zdroj: Poľovnícka štatistika)

Sova dlhochvostá

V územiach výskytu hlucháňa (najmä blízko hniezdísk) je potrebné zaoberať sa možným manažovaním jej početnosti. Aj keď jej potravou sú predovšetkým drobné hlodavce, vedecké práce potvrdili, že v jej potravnom spektre je takmer 23% lesných vtákov až do veľkosti havrana čierneho, či niektorých menších druhov sov (Obuch et al. 2013). Okrem toho dokáže uloviť aj menšie druhy lesného vtáctva. Vzhľadom na jej dennú aj nočnú aktivitu môže byť preto predátorom predovšetkým prírastku hlucháňa. V súčasnosti je však celoročne chránená. Pri podpore hlucháňa hôrneho je preto potrebné v najbližších rokoch sústrediť pozornosť na druhy, pri ktorých legislatíva reguláciu umožňuje.

2.3 Identifikácia problémových faktorov a ich možných negatívnych dopadov na udržanie hlucháňa hôrneho

Predačný tlak na ohrozené druhy

Zvyšujúce sa stavy predátorov hlucháňa sťažujú jeho prežívanie. Pri bežných mezopredátoroch ako líška, kuna lesná a skalná, tchor tmavý, či jazvec je potrebné hľadať možnosti na efektívnejší lov napríklad pomocou živolovných pascí, prípadne stimuláciu lovu v rámci spolupráce s užívateľmi poľovných revírov. Prezentácia dobrých príkladov praxe je možná v rámci niektorých užívateľov PR (Pro Populo Poprad, LESY SR, š.p.), ktorí už avizujú zavedenie motivačných mechanizmov v rámci ich prevádzok.

Pri diviačej zveri je potrebné nepretržite intenzívne redukovať diviačiu zver a vytlačiť ju z územia v nadmorskej výške nad 900 m n.m. Orgány ochrany prírody by mali vstupovať do rokovania poradných zborov poľovných oblastí, prípadne na chovateľských radách užívateľov poľovných revírov a vyjadriť sa na základe relevantných a aktuálnych informácií z terénu k výške plánu lovu diviačej zveri.

V územiach s výskytom hlucháňa (najmä v blízkosti hniezdísk) je potrebné zamerať prioritne pozornosť na manažment vyššie uvedených druhov mezopredátorov, ktorých lov umožňuje zákon. Potrebné je zároveň sledovať účinnosť týchto opatrení. V prípade predátorov, ktoré patria medzi chránené druhy (krkavec, medveď) je potrebné monitorovať ich vplyv na populáciu hlucháňa, prípadne využiť výsledky doterajších vedeckých štúdií realizovaných v okolitých európskych krajinách. V prípade, že sa manažment druhov, ktoré možno loviť ukáže vo vzťahu k zachovaniu hlucháňa ako nedostatočný, treba v spolupráci s ochranou prírody zvážiť aj možnosti regulácie chránených druhov. Všetky rozhodnutia súvisiace s chránenými druhmi musia byť podložené vedeckými dátami, ktoré umožnia porovnanie stavu pred, počas a po vykonaní manažmentových opatrení a vyhodnotenie ich dopadov.

Kľudové zóny z hľadiska výkonu poľovného práva a obhospodarovania lesa v čase párenia a hniezdenia hlucháňa

V návrhu Programu starostlivosti o NP Muránska planina sú navrhnuté za účelom optimalizácie zásad ochrany a efektívneho manažmentu populácií vtáčích druhov opatrenia v jednotlivých ekologicko-funkčných priestoroch (ďalej EFP). Situovanie jednotlivých EFP je uvedené v časti č. 6 Prílohy. Z pohľadu ochrany a podpory hlucháňa hôrneho bude potrebné venovať zvýšenú pozornosť a maximálne eliminovať všetky rušivé faktory hlavne v EFP 1, EFP2 a EFP3.1, ako aj v EFP4 a EFP5, ktoré sa prekrývajú s najcennejšími lokalitami jeho výskytu. Samozrejme, prihliadať na potreby hlucháňa hôrneho je potrebné na celom území NP, prípadne túto oblasť konzultovať aj s užívateľmi poľovných revírov, ktoré s ním susedia.

Ochrana biotopov hlucháňa musí byť realizovaná na čo najväčšom území, aby tieto poskytovali životný priestor pre čo najväčší počet jedincov. Dôležité je prihliadať aj na lokality, ktoré prepájajú populácie v jednotlivých pohoriach. Z pohľadu NP Muránska planina je to vo vzťahu konektivity s NP Nízke Tatry oblasť Červenej skaly, z pohľadu konektivity s CHKO Poľana zas oblasť Balogu a Klenovského Vepra.

V jadrových oblastiach výskytu je potrebné z pohľadu poľovníckeho manažmentu zachovávať čo najväčší klud najmä v čase jarného toku a hniezdenia. V blízkosti tokanísk a hniezdísk by nemala v mesiacoch marec až jún prebiehať intenzívna lesohospodárska činnosť ani aktívny výkon práva poľovníctva a prípadné výnimky by mali byť realizované len vo vzťahu k redukcii najvýznamnejších predátorov hlucháňa (líška, kuna, diviacia zver), samozrejme s prihliadnutím na určené zóny ochrany územia a ich obmedzenia. Veľmi dôležité je kontrolovať aj pohyb osôb pri voľnočasových aktivitách a pravidelnými kontrolami v maximálnej možnej miere eliminovať ich nekontrolovaný pohyb v citlivých územiach. Lokality s prítomnosťou hlucháňov v zimnom a jarnom období by mali byť počas toku a hniezdenia vylúčené aj pri ďalších činnostiach súvisiacich s obhospodarovaním poľovného revíru (zber zhodov, výstavba poľovníckych zariadení, čistenie chodníkov a pod.). Mapa s vyznačením územia, kde je potrebné plánovať opatrenia pre jednotlivé druhy vtákov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ je uvedená v časti č. 6 Prílohy.

Pytliactvo

Nelegálny lov nebol v posledných rokoch zaznamenaný, aj keď v minulosti sa mohol sporadicky vyskytnúť. Pravdepodobne však netvoril hlavnú príčinu znižovania stavov hlucháňa hôrneho, o čom svedčia pozorovania z viacerých lokalít. Ak by v súčasnosti bolo pytliactvo realizované, usmrcovali by sa predovšetkým kohúty a v prostredí by ostávali sliepky. Realita je však opačná, z dôvodu silného predačného tlaku vymizli na viacerých lokalitách najskôr sliepky a potom postupne aj kohúty. Objavené zvyšky uhynutých hlucháňov majú vo väčšine prípadov znaky po útoku pernatých dravcov. Pre elimináciu prípadného pytliactva je vhodné najmä v lokalitách tokanísk organizovať pravidelné kontroly, prípadne využívať celoročný fotomonitoring pomocou fotopascí, ktorými zisťujeme pohyb osôb a dopravných prostriedkov v území (za dodržania platnej legislatívy).

Vyrušovanie

Vyrušovanie vo vhodných biotopoch pre hlucháňa býva v CHVÚ Muránska planina-Stolica najčastejšie z dôvodu rôznych voľnočasových aktivít človeka. Celoročne sú využívané viaceré turistické trasy, ktoré vedú v blízkosti vhodných lokalít. Ak však turisti neopúšťajú určenú trasu a správajú sa disciplinovane, je vplyv takéhoto vyrušovania takmer zanedbateľný. Mimo trás a ciest schádzajú najčastejšie cykloturisti, ktorí využívajú viaceré poľovnícke chodníky a lesné zväžnice, prípadne uskutočňujú aj voľné prejazdy lesnými porastami. Vzhľadom na skutočnosť, že hrebeňové časti pohoria Muránska planina sú väčšinou zalesnené, nenastáva v CHVÚ problém s voľnočasovými aktivitami v podobe zimných športov (skialpové lyžovanie, snežné skútre, vysokohorská turistika a pod.). V niektorých pohoriach (Horná Orava, Malá Fatra a pod.) sú práve tieto športové aktivity významným rušivým faktorom, ktorý pôsobí negatívne v zimnom a skorom jarnom období v tých najcitlivejších lokalitách (zimoviská, tokaniská) hlucháňa hôrneho.

V jarnom období, ktoré je z pohľadu potrebného pokoja pre hlucháňa najvýznamnejšie (obdobie toku), bývajú pravidelne porasty prechádzané aj rôznymi osobami vykonávajúcimi nelegálny zber zhodov jelenej zveri. Pre zníženie rozsahu tohto negatívneho faktora je potrebné pracovať na šírení osvetu a organizovať kontrolné služby (personál Správy NP), prípadne rozvíjať spoluprácu aj s užívateľmi okolitých PR.

Prikrmovanie, vnaďenie, starostlivosť o horské lúky

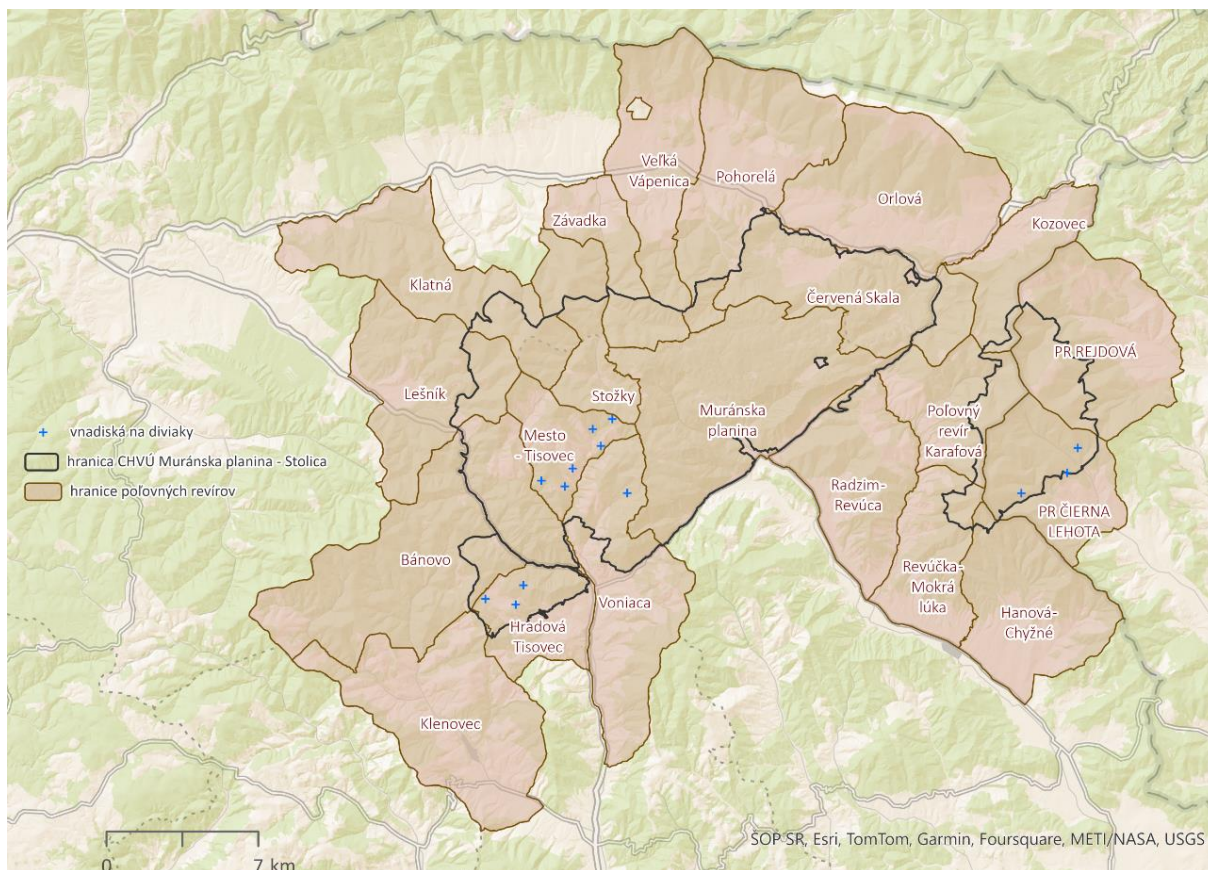
Správne prevádzkované prikrmovanie (predkladanie potravy pre zver v období silných zím) umožňuje znižovať škody na lesných porastoch a situovať zver do lokalít, kde nehrozia významnejšie škody, ktoré by mohla raticová zver spôsobovať. Najprirodzenejšie je na zimné prikrmovanie využívať lúčne seno z vyskytujúcich sa horských lúk. Príprava sena na týchto lúkach prispieva k zachovaniu vzácnych rastlinných spoločenstiev a zabráneniu šírenia sa sukcesie, kvôli ktorej viaceré menšie horské lúky bez manažmentu postupne zanikli. Často krát sa tak deje práve preto, lebo sú zaradené do najvyššieho stupňa ochrany, aj keď vznikli aktívnou činnosťou človeka a hospodárskych zvierat (vypásanie, kosenie). Prikrmovanie môže byť aj škodlivé, ak sa realizuje nesprávne. Neprípustné je prikrmovanie závadným krmivom, veľkým množstvom jadrového krmiva, prikrmovanie podávané na zemi bez využitia vhodných prikrmovacích zariadení, prípadne prikrmovanie, ktoré sa realizuje v blízkosti mladých lesných porastov, ktoré sú z pohľadu škôd spôsobovaných zverou najohrozenejšie. Nadmerné prikrmovanie môže v niektorých prípadoch skoncentrovať diviačiu zver, ktorá je predátorom znášok, prípadne čerstvo vyľiahnutého prírastku hlucháňa.

Pre potreby intenzívneho lovu diviačej zveri je možné v poľovnom revíri zriadiť podľa Vyhlášky č. 344/2009 Z. z. k zákonu o poľovníctve, mimo času núdze jedno vnaďisko na každých 300 ha poľovnej plochy. Ak sa vykonáva vnaďenie jadrovým krmivom tak na 100 ha poľovnej plochy môže byť vyložené najviac 10 kg jadrového krmiva počas 1 mesiaca a to len za účelom lovu. Pri použití dužinatého krmiva môže byť na vnaďisku prítomné najviac 100 kg dužinatého krmiva vrátane siláží. V poľovných oblastiach s chovom jelenej zveri možno diviačiu zver vnaďiť len v čase od 1. júla do 15. januára, čo umožňuje využívanie vnaďísk až po období hniezdzenia hlucháňa hôrneho, čo je tiež v súlade so zámerom jeho ochrany.

Naviac, podľa § 14 ods. 2 písm. i) zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov, sa na územiach, kde platí tretí stupeň ochrany prírody vyžaduje súhlas orgánu ochrany prírody na vnaďenie alebo prikrmovanie zveri, okrem prikrmovania senom, letninou, a trávou alebo ďatelinotrávnou silážou.

V rámci hraníc celého CHVÚ Muránska planina-Stolica (výmera 25 796,46 ha) je aktuálne (október 2024) zriadených 13 vnaďísk diviačej zveri. Je pozitívne, že v rámci centrálnych častí NP (PR Muránska planina) sa nenachádza ani jedno vnaďisko pre diviačiu zver. Všetky existujúce vnaďiská sú situované v okolitých poľovných revíroch (obr. 13). V nadmorskej výške nad 900 m n.m. sa z nich nachádza len jedno vnaďisko (PR Mesto – Tisovec, lokalita Havránková), ktorého opodstatnenosť by bolo vhodné zo strany NP odkonzultovať s užívateľom PR. Všeobecne je možné konštatovať, že ak sa vnaďenie realizuje podľa predpísaného postupu je množstvo predkladaného krmiva minimálne a nemá výraznejší negatívny vplyv na zdravotný stav a správanie sa zveri. Nesprávne je nadmerné vnaďenie, prípadne predkladanie nevhodného krmiva (chleba, keksy, tropické ovocie a pod.), či odpadov z poľnohospodárstva. Problémom vnaďísk býva aj šírenie sa plevelných, invázných a expanzívnych druhov rastlín (durman, ľuľok).

Do budúca je v rámci CHVÚ Muránska planina-Stolica nežiadúce zriaďovať nové vnaďiská diviačej zveri v blízkosti biotopov hlucháňa hôrneho (približne od nadmorskej výšky 900 m n.m.). Nevyhnutný počet vnaďísk je naopak v prípade potreby najvhodnejšie zriaďovať čo najďalej od lokalít hlucháňa, v bočných dolinách a pod. Alternatívou k využívaniu vnaďísk je celoročný intenzívny lov diviačej zveri, prioritne diviačic, prípadne využitie efektívnejších spôsobov jej lovu (spoločná poľovačka, odchyt).

Obr. 11 Situovanie vľadísk diviacej zveri v CHVÚ Muránska planina-Stolica (k obdobiu 12/2024).

Kolízie s oplôtkami

Pri využívaní lesníckych oplôtkov na ochranu mladých lesných porastov pred zverou, je potrebné minimálne v hlavných lokalitách hlucháňa hôrneho inštalovať na oplatenie plastové pásy, ktoré pletivo pre letiace hlucháne zviditeľnia, prípadne na hornom okraji pletiva aj drevené žrde. V zahraničí sú tieto pletivá považované za vážnu hrozbu a ročne na nich hynie značné množstvo hlucháňov. Ak bude v lokalitách hlucháňa nutné inštalovať oplôtky, bude potrebné rátať aj s ich zviditeľnením pomocou svetlých plastových pásov, prípadne pomocou iného vhodného spôsobu. Cieľom by malo byť udržiavanie primeraných stavov raticovej zveri, aby ochrana mladých kultúr v podobe mechanického oplatenia nebola potrebná.

Obdobný problém môže vznikáť aj pri elektrických vedeniach, lanovkách, či oplateniach rekreačných areálov a preto by sa im mala v blízkosti lokalít s výskytom hlucháňa hôrneho venovať tiež primeraná pozornosť.

Trvalé zdroje na praktickú ochranu

Financovanie aktivít praktickej ochrany druhov je väčšinou viazané na konkrétne projekty, čo spôsobuje, že nie je kontinuálne a často sa týka len konkrétnych lokalít riešených v projekte. Pre praktickú ochranu druhov je potrebné trvale vyčleňovať zdroje a financovať aktivity ako napríklad tlmenie predátorov, pri ktorých je preukázané, že vplývajú na ohrozeného hlucháňa negatívne, odstraňovanie migračných bariér, zviditeľňovanie oplôtkov, kontrola dodržiavania kľudu v lokalitách hlucháňa, prípadne refundácia zvýšených nákladov na realizáciu špeciálnych lesohospodárskych (znižovanie zakmenenia, vytvorenie rozvoľnených

miest, podpora tvorby bylinného porastu a pod.) a poľnohospodárskych (kosenie, odstraňovanie sukcesie) opatrení vytvárajúcich vhodný biotop pre hlucháňa. Trvalé zdroje na financovanie manažmentu NP Muránska planina by mali byť generované aj v rámci citlivého manažmentu prírodného prostredia, ktoré by malo produkovať zdroje z drevnej hmoty vychovávaných, prípadne obnovovaných porastov, objemových krmív produkovaných na horských lúkach, či príjmov z aktivít realizovaných v rámci turistického využívania územia.

3. Návrh úprav poľovníckeho manažmentu s ohľadom na nároky hlucháňa hôrneho

3.1 Manažment diviačej zveri

Jedným z cieľov poľovníckeho manažmentu v záujmovom území by malo byť zníženie predačného tlaku diviačej zveri na populáciu hlucháňa zredukovaním jej početnosti o 30-40 %. Ako porovnávacía hodnota početnosti má pritom slúžiť priemer vykazovaných stavov za roky 2015 až 2019, ktorý bol na úrovni 505 jedincov. Intenzívnym lovom diviačej zveri a eliminovaním jej opätovného nadmerného šírenia by sa mali vykazované (aj reálne) stavy v poľovných revíroch zasahujúcich do CHVÚ Muránska planina-Stolica dostať na úroveň maximálne 303-353 jedincov. Ak porovnáme hlásené stavy diviačej zveri z roku 2023 (600 jedincov), je možné konštatovať, že stavy diviačej zveri treba naďalej znižovať, aby dosiahli polovicu tých súčasných. K postupnému znižovaniu stavov diviačej zveri v CHVÚ môže prispievať aj zníženie celoslovenskej populácie v dôsledku pôsobenia afrického moru ošípaných (ďalej AMO), nariadený intenzívny lov v rámci opatrení eradikácie AMO, či nárast početnosti predátorov diviačej zveri. Pri manažmente diviačej zveri netreba zabúdať, že sa vie v prípade výskytu vhodných podmienok a prístupu k potrave relatívne rýchlo opätovne rozmnožiť. Neúmerné zvyšovanie celoslovenských stavov diviačej zveri, ktoré poznáme z nedávnej minulosti, sa v širších súvislostiach negatívne odzrkadľuje aj na ubúdání vzácnejších druhov živočíchov a rastlín (hlucháň hôrny, tetrov hoľniak, jariabok, sluka a pod.). JKS tejto zveri je preto potrebné dostať úplne na úroveň NKS a pri každom ďalšom zvyšovaní stavov diviačej zveri v PR je k takémuto vývoju potrebné pristupovať pružne a razantne, aby sa JKS nevzdávali určeným NKS. Prítomnosť diviačej zveri by mala byť maximálne eliminovaná predovšetkým v súčasných a nedávnych lokalitách výskytu hlucháňa hôrneho, pre ktorého sa v tomto záujmovom území vykonávajú aj aktívne opatrenia na jeho podporu. Pre skutočné redukovanie stavov je popri prírastku potrebné odloviť čo najvyšší počet diviačic, ktoré sú nositeľkami prírastku. Ich šetrenie nemá v dnešnej dobe opodstatnenie, ale práve naopak, ich lov sa ukazuje popri redukcii prikrmovania ako ďalší účinný spôsob proti narastaniu stavov diviačej zveri. Pri prezverení diviačia zver nadmerne poškodzuje pastevné plochy, čím výrazne znižuje aj celkovú úživnosť PR pre ostatnú raticovú zver. Okrem toho, škody, ktoré vie diviačia zver spôsobiť na poľnohospodárskych pozemkoch, môžu veľmi negatívne vplývať aj na ekonomiku užívateľov PR a preto je potrebné jej množstvo primerane a flexibilne regulovať.

Lov diviačej zveri je potrebné sústrediť intenzívne aj do biotopov hlucháňa, aby tu diviačia zver pocítovala lovecký tlak a neusídľovala sa v nich dlhodobejšie. Minimálne v čase jarného toku a hniezdenia (marec až jún) je však v týchto lokalitách potrebné zachovávať čo najväčší klúd. Lov diviačej zveri je zo strany užívateľov poľovných revírov potrebné vhodne stimulovať formou finančnej alebo inej odmeny (napr. divina z uloveného jedinca).

Vnádiská na lov diviačej zveri sa nesmú zriaďovať priamo v potencionálne najvhodnejších lokalitách výskytu, keďže skoncentrovaním diviačej zveri by sa mohol zvýšiť predačný tlak na znášky hlucháňa hôrneho. Vnadenie diviačej zveri za účelom jej intenzívneho

lovu je potrebné realizovať na miestach, ktoré znížia riziko vzniku predačného tlaku na znášky hniezdiacich sliepok. Hoci sa územie CHVÚ Muránska planina Stolica nachádza v poľovnej oblasti pre jeleniu zver a prípadné vnaďenie je tu povolené až mimo času hniezdenia (od 1.7 do 15.1), vnaďenie v biotopoch hlucháňa hôrneho by malo byť zakázané v priebehu celého roka. Predácia prírastku hlucháňa diviачou zverou sa dá častokrát eliminovať aj zlepšením spolupráce s obhospodarovateľmi poľnohospodárskej pôdy v rámci konkrétneho orografického celku, s ktorými sa prerokujú osevné plány, rozmiestnenie pre zver atraktívnych poľnohospodárskych plodín, výmery kultúrnych blokov, rozčlenenie krmovín pri ich dozrievaní, pestovanie nízkych plodín na okraji lesa a na prístupoch k vodným zdrojom (zlepšenie možnosti lovu) a pod., čo umožní intenzívny lov diviачej zveri mimo biotopov hlucháňa.

3.2 Manažment mezopredátorov - líška hrdzavá, kuna lesná, kuna skalná, tchor tmavý a jazvec lesný

Lov týchto druhov stále umožňuje platná legislatíva, je však značne náročný a väčšinou skôr sporadický. Zároveň je zníženie stavu mezopredátorov kľúčové pre zlepšenie stavu populácie hlucháňa. Aj preto by bolo vhodné zaviesť vo vybraných biotopoch hlucháňa v rámci praktickej starostlivosti a možných podporných aktivít pre zostávajúce lokálne populácie okrem stimulácie lovu týchto druhov mezopredátorov aj aktívne tlmenie predačného tlaku riadeným odchytom mezopredátorov do živolovných pascí, ktoré umožňuje aj súčasné nastavenie právnych predpisov. Podobne ako pri diviачej zveri je však potrebné vylúčiť lov mezopredátorov v hniezdných biotopoch hlucháňa v čase jarného toku a hniezdenia (marec až jún), prípadne v tomto období obmedziť aktivity len na odchyt do živolovných pascí s minimálnou intenzitou návštev.

Kontrola využívaných živolovných pascí by mala byť popri pravidelnej terestrickej kontrole vyškolenou osobou riešená aj pomocou MMS fotopascí (min 2 ks na 1 pascu), čo by zjednodušilo a zefektívnilo ich celkovú prevádzku. Živolovné pasce by mali byť rozkladané v jednotlivých lokalitách v dostatočne hustej sieti, aby sa dosiahlo permanentné znižovanie hustoty vybraných druhov mezopredátorov. Do budúca sa je preto potrebné zaoberať zdrojmi, ktoré by umožnili užívateľom poľovných revírov prípadne pracovníkom ochrany prírody zabezpečiť si potrebné vybavenie a realizovať odchyt vybraných druhov predátorov.

3.3 Manažment chránených druhov živočíchov

Manažment predátorov hlucháňa by mal byť založený predovšetkým na manažmente druhov, ktoré nie sú na zozname chránených druhov, pričom by efektívnosť tohto manažmentu mala byť monitorovaná. V prípade chránených druhov (krkavec čierny, sova dlhochvostá, medveď hnedý príp. iné) je možné v spolupráci s ochranou prírody zvážiť možnosti tlmenia predácie zo strany chránených druhov (s uprednostnením neletálnych metód), avšak len v prípade, že bude preukázaný signifikantný vplyv predácie zo strany chránených druhov na prežívanie hlucháňa a zároveň to neohrozí prežívanie dotknutého chráneného druhu. Všetky rozhodnutia súvisiace s chránenými druhmi musia byť podložené vedeckými dátami.

Krkavec čierny a iné druhy krkavcovitých vtákov – v cieľových územiach (projektu aj výskytu hlucháňa, blízkosti hniezdísk hlucháňa) zabezpečiť sledovanie vplyvu krkavca predovšetkým na znášky kurovitých vtákov. V prípade potvrdenia významného negatívneho vplyvu požiadať o výnimku na reguláciu tohto v súčasnosti chráneného druhu. V súčasnosti je celoročne chránený, preto je pri podpore hlucháňa hôrneho v najbližších rokoch potrebné sústrediť sa na druhy, pri ktorých legislatíva reguláciu stále umožňuje. Na stavy krkavca čierneho môžu vplývať aj voľné skládky komunálneho odpadu, kde krkavcovité druhy vtákov nachádzajú potravu a preto väčšinou radi tieto miesta navštevujú. Pre kontrolu početnosti

krkavcovitých vtákov v krajine by sa preto bolo potrebné zaoberať aj problematikou likvidácie komunálnych odpadov.

Medveď hnedý – v CHVÚ je potrebné stanoviť a následne udržiavať primerané a dlhodobu udržateľné stavy tejto veľkej šelmy v zmysle platného programu starostlivosti o medveďa hnedého, vychádzajúcich z dostatočných vedeckých údajov a dlhodobého monitoringu.

3.4 Zhrnutie hlavných zásad v rámci poľovníckeho manažmentu

Monitoring

- Aktívny monitoring druhu hlucháň hôrneho, celoročný výskyt, vyhľadávanie tokanísk a hniezdísk hlucháňa hôrneho, zber záznamov od pracovníkov obhospodarovateľa lesa, užívateľa poľovného revíru, zamestnancov ochrany prírody, v rámci riešenia úloh projektu IP LIFE NATURA, prípadne vytvorenie systému pre verejnosť, kde bude mať táto možnosť zasielania pozorovaní. Vyhodnocovanie zabezpečia v rámci riešenia projektu pracovníci NLC, ŠOP SR a WWF.
- Monitoring a evidencia vplyvu predátorov hlucháňa hôrneho, zber záznamov od pracovníkov obhospodarovateľa lesa, užívateľa poľovného revíru, zamestnancov ochrany prírody, v rámci riešenia úloh projektu LIFE IP NATURA 2000 SVK, prípadne vytvorenie systému pre verejnosť, kde bude mať možnosť zasielania pozorovaní. Vyhodnocovanie zabezpečia v rámci riešenia projektu pracovníci NLC, ŠOP SR a WWF.
- Monitoring vzniku nebezpečných bariér v krajine (oplotenia, elektrické vedenia, lanovky, rekreačné areály a pod.).

Aktívne opatrenia

- Udržiavať populáciu diviacej zveri na úrovni do 5 jedincov/1000 ha poľovnej plochy.
- Finančne, prípadne inak stimulovať lov mezopredátorov, pri ktorých to umožňuje platná legislatíva (napr. líška, kuna, jazvec, sojka), lokality s výskytom hlucháňa, prípadne lokality kde sa podporuje jeho návrat považovať za jadrové a v nich realizovať cieľnú reguláciu predátorov, pri ktorých je to možné.
- Nevytvárať vlniská a prikrmovacie miesta diviacej zveri v lokalitách výskytu hlucháňa hôrneho, predovšetkým nie v lokalitách hniezdísk sliepok. V konzultácii s užívateľom PR prehodnotiť opodstatnenosť vlniska v lokalita Havránková (PR Mesto – Tisovec) a podľa možnosti dohodnúť jeho odstránenie / presun mimo biotopy hlucháňa.
- Kontrolovať dodržiavanie kľudu v NP a predovšetkým vo vymedzených ekologicko - funkčných priestoroch pre hlucháňa. Akékoľvek ľudské aktivity v oblastiach výskytu hlucháňa časovo a priestorovo limitovať so zreteľom na jeho ročný cyklus, t.j. najmä v období hniezdzenia a výchovy mláďat (marec-jún).
- Pri využívaní lesníckych oplôtkov na ochranu mladých lesných porastov pred zverou v hlavných biotopoch hlucháňa hôrneho inštalovať na oplotenie plastové pásy, ktoré pletivo pre letiace hlucháne zviditeľnia, prípadne na hornom okraji pletiva aj drevené žrde.
- Iniciovať stretnutia s relevantnými obhospodarovateľmi poľnohospodárskej pôdy, s ktorými sa prerokujú oševné plány, rozmiestnenie pre zver atraktívnych

poľnohospodárskych plodín, výmery kultúrnych blokov, rozčlenenie krmovín pri ich dozrievaní, pestovanie nízkych plodín na okraji lesa a na prístupoch k vodným zdrojom (zlepšenie možnosti lovu) a pod.

- Pre elimináciu prípadného pytliactva organizovať najmä v lokalitách tokanísk stráženie za spolupráce pracovníkov Správy NP a užívateľov PR, resp. pravidelné kontroly, prípadne využívať celoročný monitoring pomocou fotopascí.

4. Záver

Poľovnícke obhospodarovanie zveri v rámci poľovných revírov spadajúcich do CHVÚ Muránska planina-Stolica je na základe zhodnotenia dostupných podkladov vykonávané v súlade s právnym rámcom a na vysokej profesionálnej úrovni. V rámci súčasného prístupu užívateľov poľovných revírov však boli identifikované oblasti, ktoré by bolo potrebné modifikovať, prípadne by boli vo vážnejšom konflikte s vytýčeným cieľom v podobe podpory ohrozeného hlucháňa hôrneho.

Problematická je ešte stále oblasť manažmentu diviačej zveri a viacerých druhov mezopredátorov, ktorých negatívny vplyv na populáciu hlucháňa sa nedarí tlmiť pri súčasnej intenzite ich obhospodarovania (nedostatočný lov predovšetkým líšok a kún).

Potenciálne problematický môže byť tiež manažment niektorých chránených druhov živočíchov, ktorých nadmerná početnosť môže mariť ostatné kroky vyvíjané na podporu hlucháňa hôrneho. Pre reálny a funkčný manažment krajiny a jednotlivých druhov fauny a flóry by sme sa preto mali zaoberať aj otázkou zmeny prístupu k ich manažmentu. Podpora ochrany populácie hlucháňa z pohľadu poľovného obhospodarovania by mala byť založená na zmene prístupu (motivácii) k lovu bežných predátorov hlucháňa - líšok, kún a jazvecov a manažmentu diviačej zveri (nielen lovu ale aj vnadenia a prikrmovania), čo umožňuje aj súčasný právny rámec. Prípadné manažmentové opatrenia smerom k chráneným druhom by mali byť založené na hodnoverných vedeckých dátach. Nevyhnutnou podmienkou akýchkoľvek manažmentových opatrení je zabezpečenie priebežného sledovania a vyhodnocovania ich účinnosti a participatívny prístup umožňujúci zapojenie zainteresovaných strán do rozhodovania.

5. Zoznam skratiek

AMO – Africký mor ošípaných

BK – buk lesný

BR – Biosférická rezervácia

EFP – Ekologicko-funkčné priestory

CHA – Chránený areál

CHKO – Chránená krajinná oblasť

CHVÚ - Chránené vtáčie územie

JKS – Jarný kmeňový stav

ks – počet jedincov/kusov

NKS – Normovaný kmeňový stav (stavy zveri zodpovedajúce kapacite jej životného prostredia)

NPR – Národná prírodná rezervácia

OZ – Odštepny závod

PR – poľovný revír

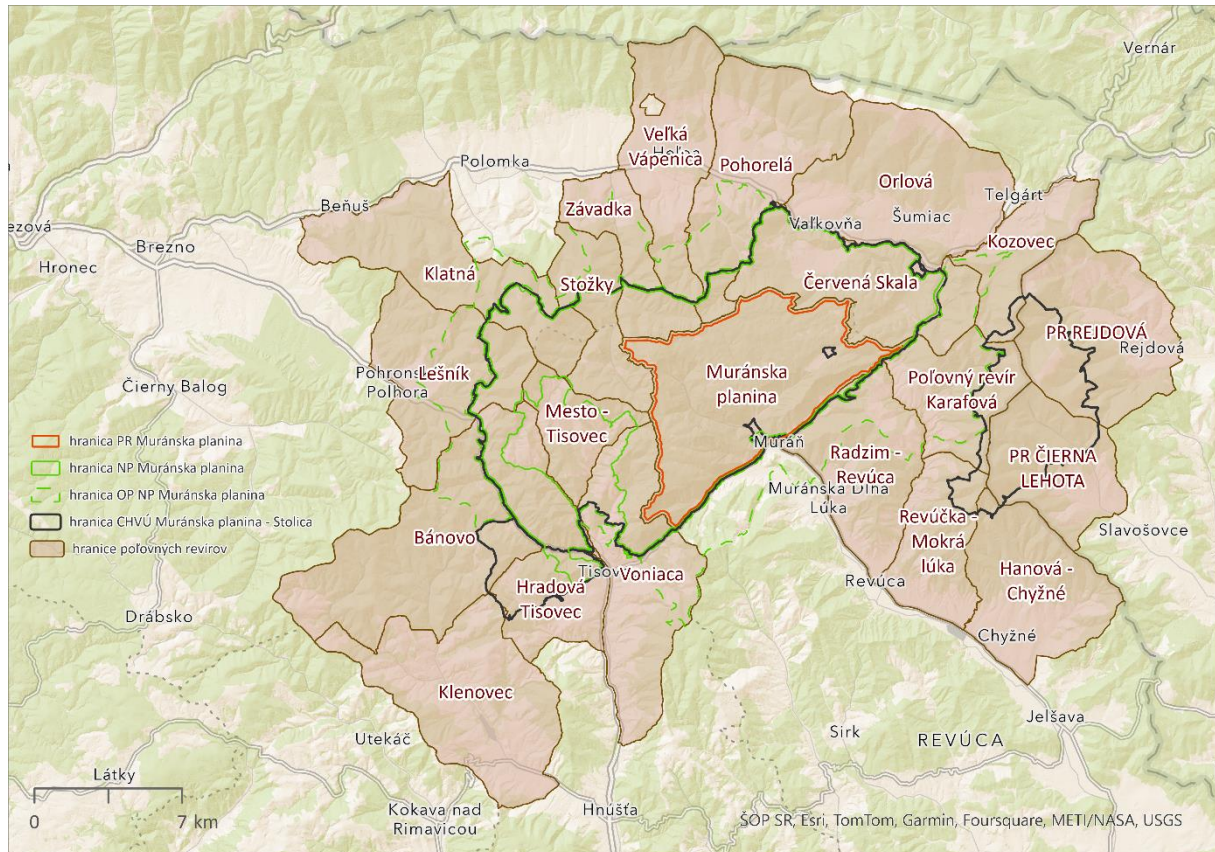
SKUEV – územie európskeho významu

SM – smrek obyčajný

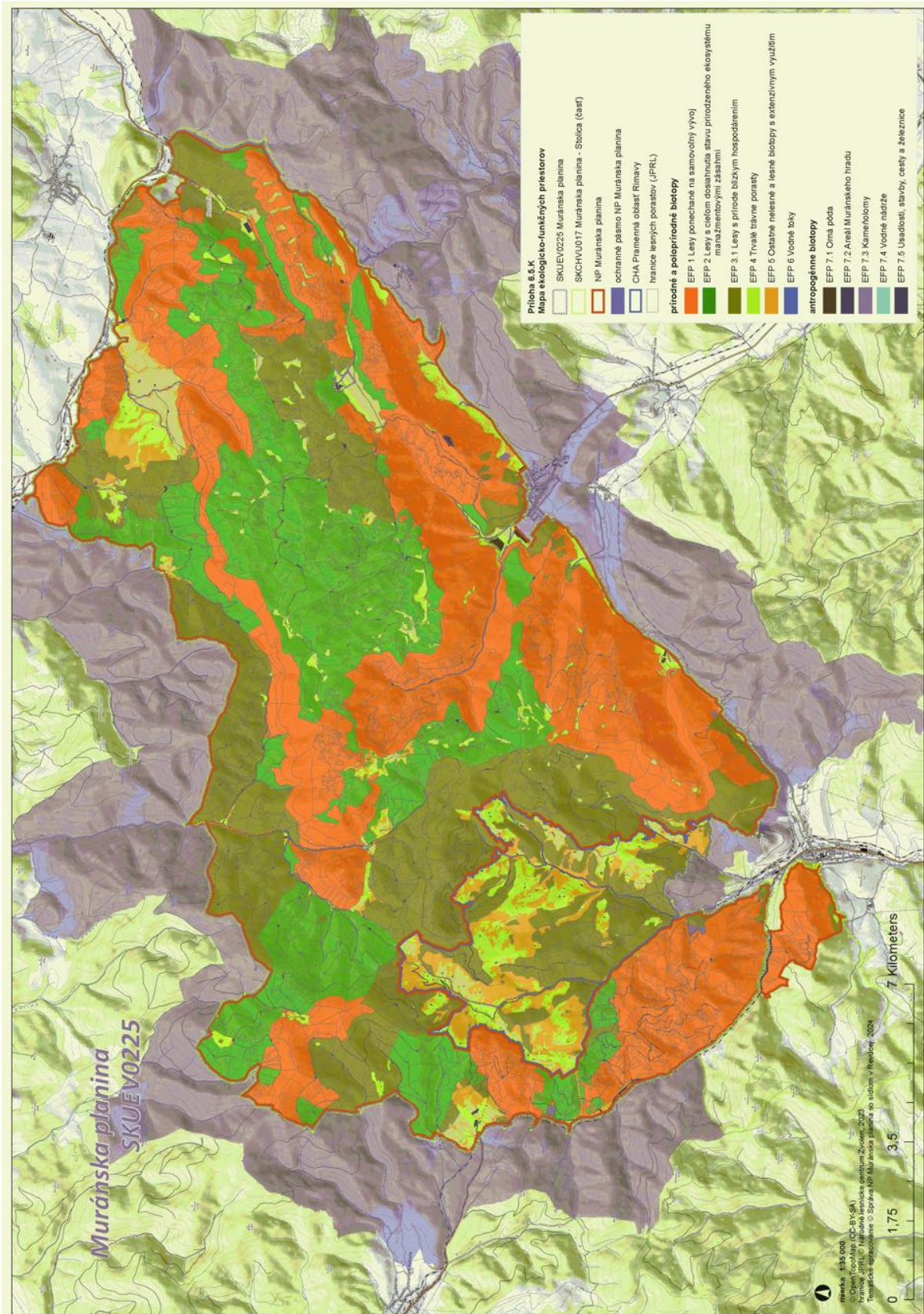
ŠOP SR – Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky

6. Prílohy

Prehľad vzájomného vedenia hraníc dotknutých území

Mapa ekologicko-funkčných priestorov

7. Použitá literatúra

Program záchrany hlucháňa hôrneho (*Tetrao urogallus Linnaeus*, 1758) na roky 2018 – 2022 (Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, 2018)

Návrh - Program starostlivosti o Národný park Muránska planina a jeho ochranné pásmo, chránený areál Stolica, chránený areál Pramenná oblasť Rimavy, chránený areál Tisovský kras, prírodnú rezerváciu Homoľa, Chránené vtáčie územie Muránska planina – Stolica a o prekrývajúce sa územia európskeho významu na roky 2024 – 2033. Správa NP Muránska planina 2024.

Program starostlivosti o medveďa hnedého (*Ursus arctos*) na Slovensku. ŠOP SR 2016.

Zákon č. 274/2009 Z.z. o poľovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení

Vyhláška MP SR č. 344/2009 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon o poľovníctve v platnom znení

Cukor, J., Linda, R., Andersen, O., Eriksen, L. F., Vacek, Z., Riegert, J. & Šálek, M. Evaluation of spatio-temporal patterns of predation risk to forest grouse nests in the central European mountain regions. *Animals* 11, 1–16 (2021)

Čas, M. Disturbances and predation on capercaillie at leks in Alps and Dinaric mountains. *Sumar List* 9–10:487–495 (2010)

Gjertsen, A. K. Predation on Artificial nests; can it predict actual nest loss in capercaillie *Tetrao Urogallus*? (Hedmark University, 2016)

Kämmerle, J. L., Niekrenz, S. & Storch, I. No evidence for spatial variation in predation risk following restricted-area fox culling. *BMC Ecology* 19, 17 (2019)

Kubala J. et al. 2022. Monitoring rysa ostrovida (*Lynx lynx*) s fotopascami na území NP Muránska planina, CHKO Štiavnické vrchy a CHKO Strážovské vrchy. Štátna ochrana prírody SR. Banská Bystrica. 49 pp.

Kubala J. et al. 2023. Systematický monitoring rysa ostrovida (*Lynx lynx*) fotopascami na území CHKO Štiavnické vrchy, NP Muránska planina a CHKO Strážovské vrchy. Štátna ochrana prírody SR. Banská Bystrica. 44 pp

Matysek, M., Zub, K., Gwiazda, R., Zięba, F., Klimecki, M., Mateja, R. & Krzan, P. Predation on artificial ground nests in relation to abundance of rodents in two types of forest habitats in the Tatra Mountains (southern Poland). *Wildlife Research* 46, 205–211 (2019)

Merta, D., Bobek, B., Furtek, J. & Kolecki, M. Distribution and number of black grouse, *Tetrao tetrix* in southwestern Poland and the potential impact of predators upon nesting success of the species. *Folia Zoologica* 58, 159–167 (2009).

Obuch, J., Danko, Š., Mihók J., Karaska, D., Šimák, L. Diet of the Ural owl (*Strix uralensis*) in Slovakia. *Slovak Raptor Journal* 2013, 7: 59-71.

Oja, R., Pass, E., Soe, E., Ligi, K., Anijalg, P., Laurimaa, L., Saarma, U., Lõhmus, A. & Valdmann, H. Increased nest predation near protected capercaillie leks: a caveat against small reserves. *European Journal of Wildlife Research* 64, 6 (2018).

Paule, L., Krajmerová, D., Bakan, J., Skrbinšek, T., Klinga, P., Slivková V. Projekt „Výskum a monitoring populácií veľkých šeliem a mačky divej na Slovensku“. Komplexná štúdia odhadu početnosti populácie medveďa hnedého (*Ursus arctos*) neinvazívnou metódou rozboru DNA zo vzoriek trusu. ŠOP SR: Ochrana a manžment veľkých šeliem na Slovensku 2015.

Rigg R. a kol. Monitoring vlka dravého na Liptove a hodnotenie stavu populácie na Slovensku. Prezentácia na zasadnutí Pracovnej skupiny pre určenie kvóty vlka dravého a stanovenie podmienok lovu, MPRV SR 07.11.2023.

Storaas T., Wegge P. 1987. Nesting habitats and nest predation in sympatric populations of capercaillie and black grouse. *Journal of Wildlife management*, vol. 51

Traks, M. Nest loss and predation risk in Capercaillie (*Tetrao urogallus*) – an artificial nest experiment. (Estonian University of Life Sciences, 2016).

Zavattoni, G. An artificial nest experiment to unravel the interactions between forestry practices and grouse egg predation. (University of Helsinki, 2022).

Záverečná správa k projektu: Zisťovanie početnosti veľkých šeliem a zisťovanie stupňa hybridizácie vlka dravého na základe analýz DNA. Referenční číslo: ŠOP SR/1159/2017. https://www.sopsr.sk/news/file/00%20%C5%A0T%C3%9ADIA%20FINAL%20-%20Velikost_populace_medved_Slovensko2.pdf - Odhad velikosti populace medveďa hnedého (*Ursus arctos*) na Slovensku analýzou DNA. Katedra zoologie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha, Česká republika, Katedra chovu zvířat a potravinářství v tropech, Fakulta tropického zemědělství, Česká zemědělská univerzita, Praha, Česká republika, Katedra biologie a ekologie, Přírodovědecká fakulta, Ostravská univerzita, Ostrava, Česká republika, Štátná ochrana prírody, Banská Bystrica, Slovensko.